

Masarykův lid

ROČNÍK XXIII • 3. ČÍSLO • ZÁŘÍ 2017

ČTVRTLETNÍK NEZÁVISLÉHO DISKUSNÍHO KLUBU MILADY HORÁKOVÉ

ZŠ Na Planině 1393, Praha 4 - Krč, tel. č.: 797726233

e-mail: kmh@joura.cz

www.miladahorakova.cz

ČSOB, č. ú.: 556682/0300

Redakční rada: J. Adlt, E. Jourová

J. Titzlová, pod vedením Z. Dvořákové

Produkce a expedice: Nakladatelství Eva-Milan

Nevole, K Údolí 2, 143 00 Praha 12

REGISTROVÁNO MK ČR E 11026, ISSN 2336-8772

STATĚ A POJEDNÁNÍ - AKTUALITY - ZE VZPOMÍNEK PAMĚTNÍKŮ - Z ARCHIVŮ - KNIHY, KTERÉ NÁS ZAJÍMAJÍ - JAZYKOVÝ SLOUPEK - VZPOMÍNÁME - ZE ŽIVOTA KLUBU MILADY HORÁKOVÉ - INFORMACE

STATĚ A POJEDNÁNÍ

Dne 14. září 2017 uplynulo osmdesát let od úmrtí T. G. Masaryka. Připomeňme si ho však z období, kdy se slavilo desáté výročí existence Československé republiky a budoucnost našeho státu se jevila příznivě. Z té doby otiskujeme fotografii ze setkání T. G. Masaryka s dětmi a část jeho projevu, který k nim pronesl.

Osmdesát let od úmrtí T. G. Masaryka

Masaryk hovoří k dětem: „... Snad tu přede mnou mezi vámi stojí budoucí prezident republiky. A tož, ty milý budoucí prezidente, budeš muset všem spoluobčanům a celému světu bez bázně hledět do očí, neboť budeš poctivě provádět naše vysoké ideály, ideály našich dějin. Za třicet, za čtyřicet let, ty budoucí prezidente, budeš z tohoto místa mluvit k dětem a mládeži. Řekni jim pak: Před lety jsme si zde s prvním prezidentem slíbili, že se všichni budeme za všech okolností řídit příkazem našich předků, jež čtete tam na té vlajce na Hradě: Pravda vítězí! – Slyšte, jak je živá, jak se vlní a mluví – strážte ji a odevzdávejte neposkvřenou příštím pokolením!“

Tragické události, k nimž došlo v roce 1907 na Slovensku v Černové u Ružomberoku, líčí stat' Zdeňka Víška, v níž se zabývá i postavou slovenského římskokatolického kněze a politika Andreje Hlinky

TRAGÉDIE V ČERNOVÉ 1907

Tragické události, ke kterým došlo na podzim roku 1907 v obci Černová u Ružomberoku, kdy zde četníci usmrtili patnáct místních občanů, jsou na Slovensku po demokratických změnách na podzim 1989 velmi často připomínány. Ovšem v České republice příliš známy nejsou, třebaže střelba do vesničanů v Černové měla v tehdejší české veřejnosti – zvláště mezi politiky, umělci a intelektuály – značný ohlas.

Tragédie v Černové u nás zapadla časem v zapomnění nejspíše proto, že zdejší rodák Andrej Hlinka (1864–1938), který byl jejím hlavním protagonistou, nikoliv ale přímým účastníkem, se po roce 1918 jako slovenský autonomistický politik nikdy netěšil v české společnosti přílišným sympatiím – ba právě naopak. Hlinkova politická činnost za první republiky byla mnohými českými politickými stranami vnímána jako možné ohrožení nově vytvořeného státu.

Podobná situace nastala i po komunistickém převratu v únoru 1948. Činnost Andreje Hlinky byla v letech 1948–1989 buď zcela zamlčována nebo jednostranně hodnocena. Veřejné připomínání Hlinkových aktivit, které by jej ukazovaly také v jiném než záporném vyznění, nebylo za minulého politického režimu možné.

Určité negativní stereotypy v českém prostředí se vůči A. Hlinkovi projevovaly ale ještě i v polistopadovém období, kdy například v srpnu 1990 deník Svobodné slovo tohoto dnes nejuznávanějšího slovenského politika dokonce označil za vraha...

Kdo byl Andrej Hlinka ?

Andrej Hlinka se narodil 27. 9. 1864 v Černové nedaleko Ružomberoku. Absolvoval kněžský seminář a na kněze byl vysvěcen v roce 1889. Od poloviny 90. let 19. století byl činný v Uhorské ľudové straně (Néppárt). Z této strany však roku 1901 vystoupil, neboť opustila principy národnostní tolerance. Andrej Hlinka se pak stává představitelem katolického, tzv. „ľudového“ křídla Slovenské národní strany. V letech 1906 a 1907–1910 byl z politických důvodů v Uhrách vězněn.

Slovenská ľudová strana, která se stala jeho nejdůležitější politickou základnou, vzniká roku 1906, formálně byla založena ale až 29. 7. 1913 v Žilině. V čele strany stál A. Hlinka, jeho zástupcem byl F. Skyčák a tajemníkem strany F. Juriga.

V roce 1918 se Andrej Hlinka stal členem nově vytvořené Slovenské národní rady a byl signatářem Martinické deklarace, která se 30. 10. 1918 vyslovila pro státní jednotu Čechů a Slováků. Ještě v témže roce se podílel na aktivizaci činnosti Slovenské ľudové strany, jejímž předsedou byl opět zvolen.

Existenci ČSR Hlinka akceptoval, avšak již záhy po jejím vzniku si uvědomil, že postavení Slováků jako „mladšího bratra“ v novém státě nebude zcela rovnoprávné. Byl proto hlavní osob-

ností delegace, která v srpnu 1919 odcestovala ze Slovenska na pařížskou mírovou konferenci, kde chtěla žádat o autonomii pro Slovensko. Tato jeho mise však nebyla úspěšná a po návratu byl Andrej Hlinka uvězněn (1919–1920).

Již od počátku vzniku ČSR proto Andrej Hlinka vystupoval proti centralizačním snahám československých vlád. V českých zemích byly proto jeho autonomistické postoje vnímány jako nacionalistické a separatistické, na Slovensku naopak jako národní a vlastenecké. V roce 1925 se jeho pravicově-konzervativní strana přejmenovala na Hlinkovu slovenskou ľudovou stranu (HSLS) a Andrej Hlinka byl do konce svého života jejím nezpochybnitelným lídrem a hlavním ideologem. V letech 1918 až 1938 byl vůdcem poslanecké frakce SLS (a posléze HSLS) v Národním shromáždění.

Československé republice za svého života zachovával Hlinka jakousi podmíněnou loajalitu a HSLS byla v období 1927–1929 dokonce stranou vládní, avšak od poloviny třicátých let tato strana začala postupně opouštět demokratické pozice a její požadavky na autonomii Slovenska

Masarykův lid

představovaly závažný problém pro samotnou existenci ČSR, neboť případné vyhlášení autonomie bylo chápáno jako celkem reálná předzvěst rozpadu československého státu. Hlinkova strana se tehdy také začala sbližovat se sudetoněmeckým henleinovským hnutím, které fakticky požadovalo odtržení pohraničí od ČSR.

Andrej Hlinka zemřel 16. 8. 1938 v Ružomberoku, kde byl i pohřben. Od konce války ovšem není známo místo uložení jeho ostatků, jež byly rok po jeho smrti pohřbeny v nově vybudovaném mauzoleu v Ružomberoku.

Pochopitelně se nabízí otázka, jak by se vyvíjely jeho politické postoje, kdyby se dožil vzniku Slovenského státu, rozpoutání druhé světové války a především tzv. konečného řešení židovské otázky. Odpověď na ni však znát nemůžeme.

Kostel Panny Marie Růžencové v Černové

Vraťme se však v historickém čase při líčení osudu Andreje Hlinky na počátek dvacátého století. V březnu 1905 byl 40letý Hlinka ustanoven farářem ve své rodné obci a kromě své kněžské činnosti se zde věnoval i mnoha kulturním, vzdělávacím a společenským aktivitám. Z jeho popudu byla v Černové především zahájena stavba kostela Panny Marie Růžencové. Na její provedení byla vypsána veřejná sbírka, na niž přispěli i slovenští krajané v USA. Stavební projekt realizoval v novogotickém stylu architekt Milan Michal Harminec.

Základní kámen byl posvěcen 20. srpna 1906. Vysvěcení kostela se mělo konat v neděli 27. října 1907, k tomu však již z tragických důvodů nedošlo a kostel byl posvěcen Andrejem Hlinkou o tři roky později – 29. 6. 1910.

Střelba v Černové

Nejvýznamnější, ale také nejsmutnější historickou událostí v Černové byla krvavá srážka místních občanů s uherským četnictvem 27. října 1907 během protestů proti vysvěcení kostela, které měl provést místo rodáka Andreje Hlinky maďarsky hovořící slovenský kněz Martin Pazúrik.

Hlinka v té době měl zakázáno vykonávat kněžskou činnost, neboť ho jako jednoho z nejagilnějších představitelů Slovenské národní strany i z důvodu agitace při volbách do uherského parlamentu ve prospěch lékaře a budoucího významného politika Vavra Šrobára roku 1906 biskup Sándor Párvy, který byl znám jako horlivý maďarizátor, suspendoval a zakázal mu vykonávat náboženské obřady.

Uherská církevní a světská vrchnost se tehdy rozhodla jednat proti vůli obyvatel Černové. Svěcením kostela byl proto pověřen již zmíněný farář z Liskové M. Pazúrik. Občané Černové se ale tehdy postavili na odpor, a proto vydal velitel četníků bez varování rozkaz střílet do protestujících. Průběh tragédie popsal slovenský publicista Matúš Damko:

V nedelu 27.10.1907 boli u Pazúrika dvaja Černovčania, ktorí ho žiadali, aby do Černovej nechodil. O 9.hod. prišiel na faru k ružomberskému administrátorovi Jozefovi Fischerovi sám hlavný slúžny Andaházy a prosil ho, aby do Černovej nešiel. Napriek tomu o 10.hod. hrkotali do Černovej dva kočiare, v prvom sedel slúžny Zoltán Pereszlény, rodený Maďar, hajdúch Jozef Veverica a priateľ slúžneho Ján Buzy. V druhom koči sedel dekan Pazúrik, Jozef Fischer, katechéta Izidor Kalocsai a ludrovský administrátor Fran-

tišek Hanzélyi. Likavský farár Pazúrik išiel trochu neskôr, ale keď sa dozvedel, čo sa v Černovej robí, vrátil sa naspäť. Ulička, v ktorej sa nachádza škola, je veľmi tesná a ľudí v nej bolo okolo 400. Keď sa kočiare približovali, vítali ich výkriky: "Nechceme vás! Preč odtiaľto!"

Kočiš slúžneho zastavoval, keď videl, že ďalej sa medzi ľudí ísť nedá. Ale vedľa sediaci hajdúch vzal bič a šľahal do koní i do hláv zhromaždených ľudí. Jozef Demko chytil kone za uzdu a pokúsil sa ich zastaviť. Sotva po tomto pokuse vydal veliteľ žandárov Ján Ladiczky rozkaz strieľať. Žandári, ktorí stáli po oboch stranách uličky, vypálili po štyri razy.

Výsledek ozbrojeného zásahu četníků byl velmi tragický. Devět osob bylo na místě zastřeleno, dalších šest později svým zraněním podlehl. Deset lidí bylo zraněno těžce a šedesát lehce.

Střelící četníci ovšem nebyli občané maďarské národnosti, ale z Liptova pocházející Slováci. Politická a morální odpovědnost uherského státu za tento zločin byla však nesporná. Nikdo z četníků nebyl potrestán, zatímco počátkem března 1908 bylo 38 Černovanů odsouzeno za „násilí proti úřadům a proti soukromým osobám“ k žaláři v trvání od šesti měsíců do tří let. Celkový součet délky odnětí svobody pro všechny odsouzené dosáhl 36 let.

Ohlas Černové

Ohlas této události vyvolal vlnu solidarity se Slováky především v českých zemích, ale zviditelnil slovenský národ také ve světě a obrátil pozornost evropské veřejnosti k nespravedlivé národnostní politice v Uhersku.

Proti násilí v Černové protestovali při zasedání Říšské rady ve Vídni na sklonku října 1907 čeští poslanci nejrozumnější politické orientace – sociální demokrat František Modráček, katolík Mořic Hurban, mladočech Karel Kramář, realista T. G. Masaryk a agrárník Isidor Zahradník. Jednotlivci, spolky i politické strany pořádali ve prospěch obětí finanční sbírky. Svůj hlas proti útlaču Slováků pozvedli i čeští básníci Svatopluk Čech, Viktor Dyk a Adolf Heyduk. Český tisk přinášel kritické reportáže pod výmluvnými titulky „V Uhrách světlí kostely lidskou krví“ a „Církev s četnickou puškou“.

Značný ohlas mezi českou veřejností měla ale především přednášková činnost Andreje Hlinky, který v době černovské tragédie pobýval na Moravě a v Čechách. O jejím průběhu historik František Kolář uvedl:

Vše však překonaly manifestace, které se konaly v českých zemích, kde byl právě v těchto dnech na přednáškovém turné Andrej Hlinka. Proslovenské nadšení vyvrcholilo zvláště při jeho návštěvě Prahy. Hned po příjezdu ráno 1. listopadu sloužil mši u sv. Ludmily na Vinohradech, byl přijat pražským primátorem, večer v Národním divadle sledoval z císařské lóže představení Jiráskovy Lucerny. Všude ho provázel jásot, potlesk, ba cestou z divadla čeští studenti vypřáhli koně a sami kočár s Hlinkou odtáhli do hotelu.

Tragické události v Černové měly značný ohlas nejen u nás, ale i v Evropě. Proti útlaču Slováků vystoupili například anglický historik Robert William Seton-Watson, ruský spisovatel Lev Nikolajevič Tolstoj a francouzský sla-

Masarykův lid

vista Ernest Denis. Největšího ohlasu dosáhl protest norského dramatika a prozaika Bjørnstjerne Bjørnsona, nositele Nobelovy ceny za literaturu. Zahraniční podpora sice měla pro Slováky velký morální význam, národnostní útlak však nezmírnila. Maďarizační tlak na Slovensku byl odstraněn až roku 1918 – po vzniku Československé republiky.

Andrej Hlinka o Černové 1937

Význam událostí v Černové, které pomáhaly vytvářet novodobou slovenskou politickou identitu, připomněl Andrej Hlinka s odstupem třiceti let v listě Slovák 27. 10. 1937:

Pripomíname si význam Černovej v dejinách nášho národa a vďaka vzdávame Bohu, že dal trpieť, ale zhytnúť nie slovenskej rodine. Černová zobudila svedomie celej civilizovanej Európy. Vedela stvoriť Scota Viatora, ktorému dnes odhaľujeme pamätnú tabuľu v Ružomberku, a v mnohom prispela aj k vybudovaniu Československej republiky.

Masakra černovská zúrodnila Slovensko. Vydobyla rodu slobodu a uznanie na celom svete. Dňa 27. tohto mesiaca slávime jej 30-ročné jubileum.

Zabudli sme na žandárske bajonety a guľky. Zabudli sme i na maďarské žaláre. Ale na černovskú masakru a na černovský heroizmus nezabudneme nikdy.

Bratia a sestry, Černovú oslávte všade!

Černová dnes

Pomník patnácti obětem střelby uherských četníků byl odhalen v Černové roku 1932 – za účasti Andreje Hlinky a dalších 6000 lidí. V Černové, která je místní součástí Ružomberoku, je dodnes vzpomínka na události, ke kterým zde došlo před 110 lety, stále velmi živá. Kromě pomníku v obci nalezneme také další připomínky dávných tragických událostí – Bjørnsonovu ulici, ulici Černovských martýrův a pamětní desku v místě střelby.

V obci se nachází rovněž rodný domek Andreje Hlinky. Místní škola i zdejší hlavní ulice nesou jeho jméno.

Zdroje:

Kolář František, *Krvavý incident v Černové*, Lidové noviny 8. 11. 1997

Kováč Dušan, *Dějiny Slovenska*, Praha 1998

Kružliak Imrich, *Před sto lety se Černová koupala v krvi*, Lidové noviny 26. 10. 2007

Šedivý Ivan, *Černová*, 27. 10 1907, Slovo 27. 10. 1997

Zdeněk Víšek

Čím víc se blíží rok 2018, v kterém si připomeneme 100. výročí vzniku Československé republiky, tím víc v naší veřejnosti narůstá zájem o Československé legie. Proto otiskujeme další ukázkou z knížky Miroslava Honzíka *Legionáři* (1990), která líčí události, k nimž došlo po bitvě u Zborova.

PO ZBOROVU

Zdálo se, že po bitvě u Zborova nastaly ideální podmínky pro vznik československého vojska v Rusku. Vždyť všichni rozhodující činitelé pochopili, že příklad statečně se bijících českých vojáků může strhnout i ruskou armádu. Ale jak to ve vzrušených, revolučních dobách bývá, za chvíli je všechno jinak.

Nábor dobrovolníků v zajateckých táborech pokračoval úspěšně, do konce roku 1917 mohl vzniknout československý armádní sbor o bezmála čtyřiceti tisících mužů. To již byla značná vojenská síla, ale vznikala otázka, kde ji nasa-
dit.

Masarykův lid

Francouzská vojenská mise a ministr Thomas, který tou dobou přijel z Paříže do Ruska, dávali přednost transportu československého vojska na západní frontu. Navíc byl velký zájem o zajaté Čechy a Slováky, odborné dělníky, kteří by mohli pracovat ve francouzském zbrojním průmyslu. Byla ovšem ještě možnost použít československé legie na rumunském bojišti, jak se již stalo v případě srbských dobrovolníků. Rumunská armáda se bránila asi na třetině svého území a nutně potřebovala posily. K tomuto řešení se nakonec přiklonili i francouzští vojenští odborníci, kteří mívají ve válce hlavní slovo.

Nadto doprava tak velkého počtu vojáků do severoruských přístavů Murmanská a Archangelska byla sama o sobě technicky obtížná. Další problémy by vznikly při lodní přepravě do anglických nebo francouzských přístavů mořem ohrožovaným německými ponorkami a minami.

V polovině října odjel do Rumunska osobně Masaryk, aby zjistil na místě a na vlastní oči situaci.

Nebyla příliš optimistická. V zatímním hlavním městě Jasy (Bukurešť byla obsazena německými a rakousko-uherskými vojsky) jednal s rumunskou vládou, francouzskou vojenskou misí a s velitelem ruských vojsk v Rumunsku generálem Ščerbačevem. Masaryk usoudil, že zhroutlí-li se ruská fronta – a s tím se muselo počítat – vznikne následně katastrofa i na rumunské frontě. Bylo by nerozumné vystavovat naše vojáky tak velikému riziku na místech, kde válka mohla skončit každým dnem.

Vnitřní otřesy mezitím ohrožovaly nejen ruskou armádu, ale i existenci Ruska jako bojující velmoci. Carovi oddaný generál Kornilov se pokusil o puč. Masaryk ihned vyhlásil, že obě československé divize se nesmí vměšovat do vnitropolitických bojů. Až na necelou rotu, která se přidala ke Kornilovovi, československé vojsko dodržovalo disciplinovaně neutralitu.

Po potlačení puče nastaly v ruském vojenském velení velké změny. Kerenskij se prohlásil velitelem, propuštěn byl náčelník generálního štábu Alexejev, Kornilov a jeho nejbližší spojenec Děnikin byli zatčeni. Novým náčelníkem generálního štábu se stal schopný generál Duchonin, později zavražděný při bolševické revoluci.

Jako ve Francii sloužili českoslovenští vojáci pod vedením francouzských důstojníků, tak v Rusku tomu bylo obdobně. Začalo vyhledávání vhodných ruských velitelů, což rozhodně nebyl snadný úkol. Na Masarykův popud byl vybrán za velitele československého armádního sboru generál Šokorov, generál Dietrichs se stal náčelníkem štábu. Jak se později zjistilo, byl by funkci velitele ochotně převzal sám Duchonin. Ale kdo by se odvážil nabídnout druhému nejvyššímu hodnostáři v ruské armádě velitelství pouhého armádního sboru? Cesty osudu jsou mnohdy podivné a kdyby Duchonin jen naznačil svůj souhlas, byl by nadšeně přijat a mohl si s největší pravděpodobností v budoucnu zachránit život.

Jednání o převozu československých vojáků do Francie pokračovalo nyní rychleji a v říjnu odplul z Archangelska první transport. Nikdo prozíravý již nevěřil, že by se Rusko ještě vzbchlo k vážnějšímu boji proti Německu a Rakousko-Uhersku. Myšlenka vyvézt československé legie z chaosu a rizik, s kterými se v zemi na pokraji revoluce muselo počítat, byla nepochybně správná. Západní fronta se stala nejdůležitějším bojištěm, kde se rozhodovalo o výsled-

ku války. Škrť přes tento záměr udělala bolševická revoluce, která nastolila zcela jinou situaci a jiné problémy.

* * *

Začíná nejrozporuplnější období československých legií v Rusku. Období, které je přímo zavaleno dezinformacemi a legendami, z nichž se odvíjejí zkreslené představy. Za předmnichovské republiky, v takzvané legionářské literatuře byla činnost legií převážně heroizována. Legionáři v ní vystupovali jako rytíři bez bázně a hany, ačkoliv ani oni nebyli prosti lidských slabostí, tápání a omylů. Pokusy o realističtější pohled byly vzácné, jen namátkou vzpomeňme díla Jaroslava Kratochvíla. Ovšem i tyto knihy jsou poznamenány ideologickým zabarvením autora, což není na škodu, pokud ideologie nečouhá z díla samoúčelně. Řidčeji se objevovala kritika legií ze strany politické krajní pravice. Vyčítalo se jim, že nepřemohly rodící se Rudou armádu a nezachránily "staré Rusko". Jak uvidíme, nebylo to ani v jejich silách, ani možnostech. Platilo a platí, že nikdo nemůže být spasen proti své vůli. A protivníci bolševiků té vůle v době ruské občanské války mnoho neprokázali.

V posledních čtyřiceti letech bylo vše jinak. Z legionářů se stali šmahem "žoldnéři světového imperialismu". Snažili se přece zadávat revoluci, která se vydávala za naději lidstva. O to pilněji byli zdobeni vavříny nečetní českoslovenští rudoarmějci. Vznikl opět zkreslený obraz, poplatný komunistickému černobílému schématu, jako by byl svět zabydlen pouze revolučními anděly a kontra-revolučními padouchy.

Jako obvykle leží pravda někde uprostřed. V obou táborech byli nadšení, ušlechtilí idealisté, ochotní pro své přesvědčení trpět a třeba i život obětovat. Ani mnozí českoslovenští rudoarmějci si nedovedli představit do jakých obudných rozměrů se zvrhne na první pohled spásenosná myšlenka sociální spravedlnosti a "světa bez vykořisťovatelů".

Masarykův lid

Jak bývá v revolučních dobách téměř pravidlem, objevili se v popředí lidé zvrhlí, chamtiví, surovci i kariéristé, dobrodruzi i dosud bezvýznamní zbabělci. Doba zmatků a bezvládí jim umožňovala chovat se tak, jak by se ve spořádaných poměrech ani ve snu neodvážili. Jen chaos a diktatura otevírá těmto lidem netušené možnosti. Za normálních okolností by totiž většinou skončili ve věznicích, pokud by své ničivé a mnohdy sadistické pudy neudrželi na uzdě.

Za bolševické revoluce byla situace v Rusku tak nepřehledná a proměnlivá, že bude nutno porušit chronologický sled dějů a předem si ji objasnit. Klíčem k pochopení osudů našich legií by měl být základní poznatek, že v občanské válce, která v Rusku vzplanula, představovalo téměř 50 000 zkušených, odhodlaných a hlavně disciplinovaných vojáků obrovskou sílu. Vždyť například ještě v roce 1920 nepočtené ozbrojené bandy skutečných lupičů terorizovaly obyvatelstvo celých oblastí.

V Rusku se vytvořil bolševický tábor nesmiřitelně bojující s těmi, kteří chtěli obnovit carské Rusko. Mezi nimi byla nečetná skupina ruských demokratů – například sociálních revolucionářů, eserů a menševiků. Ti by byli pro naše legie asi nepřijatelnějšími partnery. Ale zaslepená politika "carových pohrobků" je vháněla do spojení s bolševiky. Domnívali se, že si vybrali ze dvou zel to menší. Nemohli tušit, že později většinou skončí na popravištích, nebo v koncentračních táborech, gulagách.

Zdá se nepochybné, že všechny strany, zúčastněné v ruské občanské válce, by spojení s československými legiemi uvítaly. Těžko chápaly, že našemu vedení i vojákům jde především o boj za Československou republiku a ne o to,

kdo v Rusku vyhraje. Chtěli bojovat proti Německu a Rakousko-Uhersku a bylo jim lhostejno kde. Obnoví-li některá z ruských stran východní frontu, byli ochotni s ní bojovat proti společnému nepříteli. Když po brestlitevském míru tato možnost zůstala pouze bělogvardějcům, zbývala pro naše legie jen urychlená cesta do Francie, na západní frontu. V drtivé většině nepovažovaly bělogvardějce za schopné válčit úspěšně s bolševiky i s pronikajícími Němci a Rakušany. Zkušenosti například z Ukrajiny byly nadmíru poučné...

Masarykova směrnice nevmešovat se do ruských záležitostí a přesunout se na západní frontu, byla správná. Leč podezíravost a "revoluční bdělost" nakonec přivodily konflikt mezi ní a legiemi. Svůj díl zodpovědnosti za tento celkem zbytečný boj mají i "internacionalisté" z řad německých a maďarských zajatců, kteří mnohde ovlivňovali postoj jednotlivých sovětů k československému vojsku. Jako příklad může posloužit takzvaný čeljabinský incident. A nepochybně byly ve hře i záměry velmocí, které se pokusily využít československé legie pro své cíle. Ale k tomu se ještě dostaneme.

Bylo by na místě se také předem seznámit s Masarykovými názory na ruskou revoluci. Byly převážně totožné s názory většiny legionářů. Masarykova autorita byla mezi nimi neotřesitelná a kdyby nebylo jeho odjezdu z Ruska, což přinesla politická nutnost, mnohé mohlo dopadnout jinak. A nebo také ne...

Historie nemiluje slůvko kdyby, které však zůstává vyhrazeno publicistům a autorům literatury faktu.

Miroslav Honzík

Dr. Václav Král ve svém článku připomíná dnes už pozapomenutého prvorepublikového agrárního politika Františka Staňka, který za první světové války byl představitelem oportunní aktivistické politiky, ale pak přešel na pozici odboje a zcela se ztotožnil se zahraničním odbojem.

Ve vídeňském parlamentu se stal oficiálním mluvčím českého národa a jeho jménem odmítl dosavadní svazky s rakousko-uherskou monarchií.

FRANTIŠEK STANĚK

Moji rodiče vlastnili nedaleko Prahy hotel s restaurací a velkým sálem, kam bývaly zvány známé osobnosti politické, umělecké, herecké a další a podepisovaly se rodičům do krásného alba. Jako příklad uvádím Jana Kubelíka, 26. 3. 1933, Eduarda Kohouta, profesora Skupu a také generála Gajdu. Do této pamětní knihy se podepsal dne 31. 3. 1933 také pan František Staněk.

Znalosti Čechů o konci 19. stol., o době kolem první světové války a brzy po ní se zmenšují se čtvercem času. Někteří si snad vybaví jména – Antonín Rašín, Karel Kramář, určitě T. G. Masaryk a Edvard Beneš, ale jméno Františka Staňka, pokud nejsou historiky, jim nic neříká.

Narodil se 14. 11. 1867 ve Strmilově u Jindřichova Hradce. Studium strojího inženýrství nedokončil, pak vystudoval Obchodní akademii ve Vídni. Svou politickou dráhu zahájil jako starosta Strmilova v roce 1900. Zastával zájmy českých a moravských velkostatkářů, zejména po

tom, co se přestěhoval na svůj statek do Želetavy a stal se spoluzakladatelem agrární strany na Moravě. Už v roce 1901 byl poslancem Českého sněmu a roku 1907 se stal poslancem Říšské rady ve Vídni. František Staněk byl stoupencem existence Rakouska-Uherska, a když začala první světová válka, patřil k českým poslancům, kteří vyjádřili svou loajalitu císaři. Teprve tlak okolností, jeho kolegů a neústupnost vlády změnila jeho postoje. Roku 1916 se podílel na založení Českého klubu poslanců v Říšské radě. Stal se jeho předsedou, členy byli „národní sociál“ Václav Klofáč, sociální demokrat Gustav Habrman, funkci tajemníka zastával Vladimír Tusar za sociální demokracii. V den zahájení činnosti vídeňské Říšské rady 30. května 1917 přednesl v plénu poslanecké sněmovny jménem Českého svazu toto prohlášení:

"Poselstvo českého národa vychází z hlubokého přesvědčení, že nynější dualistický útvar vytvořil k patrné

Masarykův lid

újmě celkových zájmů národy vládnoucí a potlačované a že jedině přetvoření mocnářství habsbursko-lotrinského ve spolkový stát svobodných a rovnoprávných národních států odstraní každé nadprávní národnostní a zabezpečí všestranný rozvoj každého národa v zájmu celé říše i dynastie. Opírajíce se proto v této dějinné chvíli o přirozené právo národů na sebeurčení a svobodný vývoj, posílené nadto u nás nezadatelnými právy historickými, státními akty plně uznanými, budeme se v čele svého lidu domáhati sloučení všech větví československého národa v demokratický český stát, zahrnující i slovenskou větev národa, žijící v souvislém celku s historickou vlastí českou."

Stal se také členem Národního výboru a 2. října 1918 pronesl další revoluční projev, který jménem českého národa přetrhal všechny dosavadní styky s Rakousko-Uherskem a slavnostně se přihlásil k zahraničnímu odboji.

Jeho následující dlouhý projev byl citován v aktech československé vlády v Paříži a v aktech mocností Dohody jednajících o uznání naší vlády v Paříži.

Citují: „Slavná sněmovno, ujímaje se v této historické chvíli z tohoto místa slova, dovídám se, že právě koná se korunní rada za předsednictví císaře. Kolikáté konaly se již tyto korunní rady a český národ v těchto síních volal po spravedlnosti, ale marně!“

Ve své řeči se zastával práv nejen Čechů a Slováků, ale i jižních Slovanů, Slovinců, Srbů, Chorvatů, Jihoslovanů vůbec. Mluvil o frontě tří československých států od Gdaňska přes Prahu až k Adrii. Ve své řeči byl napaden některými poslanci věrnými rakouskému trůnu, např. šlechtic poslanec dr. Langenhahn zareagoval slovy „neobhajujte legionáře“! Františka Staňka podpořil Antonín Švehla výrokem: „S Rakouskem jsme domluvili!“ Spolu s ním proklamovali nový československý stát včetně uherského Slovenska v jeho zeměpisných hranicích, což je podle nich „minimálním programem“.

Sám T. G. Masaryk hodnotil tuto řeč jako uznání zahraniční Národní rady a našich legií všemi českými poslanci.

Aktivita Františka Staňka dále pokračovala, dne 28. 10. 1918 se zúčastnil Kramářova jednání s doktorem Benešem v Ženevě spolu s delegací domácího a zahraničního odboje.

Po válce po dobu následujících patnácti let se udržel na vrcholu zdejší politiky. V letech 1918–1920 byl poslancem Revolučního národního shromáždění. V parlamentních volbách v roce 1920 se stal poslancem Národního shromáždění a tento mandát obhájil v parlamentních volbách v letech 1925, 1929 i 1935.

Od roku 1919 zastával funkci místopředsedy agrární strany. V tomto roce se na prvním poválečném sjezdu agrární strany tato strana na návrh Antonína Švehly přejmenovala na Republikánskou stranu českého venkova. Nově přijatý program vyjadřoval Švehlův názor, že venkov musí stát v prvních řadách v práci pro republiku a demokracii. Tento názor sdílel i F. Staněk. V době prohlubující se nemoci Antonína Švehly ve dvacátých letech působil jako faktický předseda této strany. V letech 1918–1919 zastával funkci ministra veřejných prací ve vládě Karla Kramáře, v letech 1919–1920 byl ministrem pošt a telegrafů v první a druhé vládě Vlastimila Tusara. V roce

1921–1922 byl ministrem zemědělství v Benešově vládě. V roce 1922 se stal také vrchním ředitelem Hypoteční banky moravské.

Na snímku je s TGM a ministrem Staňkem rodina jeho nejstaršího syna Dr.ing Františka Staňka s chotí Julií. Větší dcera je Julie Staňková menší dcera Ludmila Staňková.

V Republikánské straně českého venkova patřil ke křídlu Rudolfa Berana, s nímž se mu podařilo odstranit v roce 1932 jiného agrárního poslance – Františka Udržala – pro jeho politiku „příliš prohradní“. TGM byl pro tyto „agrárníky“ příliš sociální, i když členové strany Masaryka jako prezidenta volili ve všech volbách.

V roce 1928 získal F. Staněk čestný doktorát na Vysoké škole technické v Brně. Mezi lidmi byl oblíben, stal se čestným občanem města Třebíče a čestným občanem města Sobotky (prvním byl František Palacký).

V letech 1932–1935 byl pan Staněk předsedou poslanecké sněmovny, za jeho předsednictví byl TGM v roce 1935 počtvrté zvolen prezidentem republiky.

Při této volbě došlo ke kuriózní situaci – protikandidátem T. G. Masaryka byl Klement Gottwald. Čeští komunisté razili heslo „Lenin, ne Masaryk“ a narušovali průběh schůze. Předseda poslanecké sněmovny Staněk pohrozil, že jim budou odebrány diety na dva měsíce, rázem byl klid a Masaryk byl bez průtahů zvolen.

Ke konci života byl F. Staněk postižen psychickou chorobou, jejíž nápor nevydržel, a 19. 6. 1936 odešel dobrovolně ze života.

Dne 20. 6. 1936 kondoloval T. G. Masaryk vdově, paní Terezii Staňkové do Želetavy takto: „Vážená paní, vzpomínám poslance Františka Staňka při zprávě o jeho

Masarykův lid

úmrtí a prosím, abyste přijala projev mé upřímné soustrasti.“

Prezident republiky dr. Beneš poslal synovi zemřelého panu Františku Staňkovi do Brna následující telegram: „Pa-

Musím ještě vysvětlit, proč já, nehistorik, jsem si vybral psaní o panu Staňkovi.

V době, kdy se F. Staňek podepisoval do Pamětní knihy hotelu Král v Lysé nad Labem, měl čtyřletou vnučku Hanu Novákovou. A tu jsem 31.

července 1957 pojal za manželku. Vzal jsem si ji však pro její kvality, nikoliv proto, že se její dědeček zapsal do pamětní knihy mých rodičů.

Pamětní deska na rodném domě pana Staňka měla svůj typicky český osud. Odhalena byla v roce 1919, v době německé okupace byla zakryta prkny, odkryta

byla v květnu 1945 a v 50. letech minulého století ji úmyslně rozbil tajemník Místního národního výboru ve Strmilově.

V roce 2000, tedy po sto letech od zvolení Františka Staňka starostou Strmilova, dalo Občanské fórum vyhotovit jeho bystu, která je na Masarykově náměstí v této obci.

Václav Král

Letos v květnu byla v Prostějově udělena Cena města Prostějova 2016 Františku Doleželovi in memoriam za celoživotní boj za pravdu, spravedlnost a lidská práva. František Doležel jako státní zástupce měl zásadní podíl na vyšetřování pokusu o atentát na Petra Zenkla, Prokopa Drtinu a Jana Masaryka z podzimu 1947, což byl čin iniciovaný z prostředí KV KSČ v Olomouci. Komunistický režim Františka Doležela potrestal několikaletou vazbou, vězením a – zcela zničeným zdravím.

O udělení Ceny města Prostějova, kde se Doležel narodil, se zasloužila pí Medarda Pustajová, žijící v Prostějově, jejíž manžel byl (z jiných důvodů) rovněž léta vězněn. Před dvěma roky si přečetla knihu Zory Dvořákové "Smrt pro tři ministry", která na základě studia archivních dokumentů líčí případ pokusu o zmíněný atentát, jeho vyšetřování a co se pak dělo s těmi, kteří se snažili ho dešifrovat. To, co se dozvěděla, s ní otřásl, kontaktovala autorku zmíněné knížky a začala usilovat o to, aby se František Doležel aspoň posmrtně dočkal nějakého ocenění. To se letos podařilo, sedmadesát let potom, co se tyto události odehrály.

Abychom oživilí osobnost Františka Doležela, otiskujeme ukázkou z knihy Zory Dvořákové "Smrt pro tři ministry" (Opavsko 1998, Akcent 2000).

FRANTIŠEK DOLEŽEL

Přes všechny útrapy jeho mozek se dosud nezakalil. Sám se podívoval tomu, co člověk vydrží. Věděl, že se ničím neprovinil. Přesto chápal, že jeho vina v očích komunistických představitelů je obrovská. Jedině díky jeho vyšetřování mohl ministr Drtina sdělit parlamentu šokující informace o pozadí atentátu na tři ministry a o objevení zbraní, které se původně nacházely na olomouckém KV KSČ. Proto nemohl od komunistické bezpečnosti očekávat slitování. Ale pracovníci bezpečnosti a justice začínali ztrácet trpělivost.

Rozčilovalo je, že se dosud nervově nezhroutil. Dokonce začali na něm zkoušet hypnózu. Vyšetřující orgán, podporučík Martinů, na něho útočil otázkami: „Tak kdy se doznáte? Už se chcete doznat?“

Hypnóza nesplnila předpokládaný účinek. Státní zástupce Doležel se znovu vzchopil a odpověděl: „Já se nemám k čemu přiznávat.“

Pokusili se tedy z něho udělat někoho jiného. Pod hrozbou, že ho znovu uvrhnou do okovů, nesměl nikomu říci své skutečné jméno. Bylo to absurdní a bylo v tom cosi kafrského.

Jméno státního zástupce Františka Doležela skutečně zmizelo ze všech dokumentů. Jeho rodina ho po tři léta nemohla vypátrat. Jeho žena nevěděla, zda žije, nebo je po smrti. Protože jí však jeho smrt nepotvrdili,

pátrala po různých věznicích, ale František Doležel se nikde nenacházel.

Masarykův lid

Zatím byl v Bartolomějské, kde se mu snažili vtlouci do hlavy, že je někdo jiný. Nařizovali mu: „Opakujte, jsem František Dobiáš, soukromý úředník z Prostějova.“

Opakoval to, ale myslel si, že jakmile se naskytne první příležitost, tuhle lež uvede na pravou míru.

Po čase byl v Bartolomějské ulici předveden k vězeňskému fotografování. Fotograf udělal snímky z anfasu i z profilu. U stolu seděla písarka a vyplňovala evidenční karty. Obrátila se k vyfotografovanému muži: „Jak se jmenujete?“ Řekl: „František Dobiáš, soukromý úředník z Prostějova.“ Napsala to do karty a ještě chtěla vědět: „Jméno otce a matky?“ Odpověděl: „Antonín Doležel, profesor. Marie Doleželová, rozená Černá.“ Začala psát, ale najednou se zarazila: „Jak to že se jmenujete Dobiáš a vaši rodiče Doleželovi, přičemž pocházíte z jejich manželství?“

„Na to se musíte zeptat vedoucího StB,“ odpověděl. Co se mu zase stane? Jak se mu za to pomstí? napadlo ho, ale cítil, že je klidný, strach se nedostavil.

Písarka zavolala podporučíka Martinů a chtěla, aby jí vysvětlil, co má do karty napsat. Bylo znát, že ho to otrávil, ale svou zlost přemohl. Odměřeně prohlásil: „V tomhle případě zákaz říci své pravé jméno neplatí.“ Písarka přeškrtnula původní „František Dobiáš, soukromý úředník“ a nad to napsala „František Doležel, státní zástupce“. Tuto evidenční kartu František Doležel bez námitek podepsal.

Hněv a nervozita vyšetřovatelů se stupňovaly. Věděli, že ho musí zlomit. Musí se přiznat k takovým skutečnostem, které budou odpovídat stanovenému záměru.

Odvezli ho na vězeňské oddělení do Bohnic. Teď už všechny jejich kroky směřovaly k jednomu cíli, psychicky ho zdeptat, aby se stal manipulovatelným, aby jim kývl na vše, co na něm budou požadovat.

Dali mu svěrací kazajku a uvázali ho na několik dní k posteli. Odpíral potravu a bránil se nočnímu spánku. Báł se, aby si v dřímotě nedal vsugerovat proti své vůli konstatování, která by neodpovídala pravdě. Protože však byl ve svěrací kazajce a uvázan k posteli, mohli na něm páchat jakékoliv násilí.

Dozorci mu nosem vecpali hadici do krku a takto do něho vpravili tekutou stravu. Nosní sliznice krvácela a další dozorce ho bil a řval na něho, že mu vymlátl zuby.

Když měl tohle martyrium za sebou, stěžoval si na to vedoucímu dr. Hofmeisterovi, ale ten se mu jen vysmál. A když trpěl těžkou zácpou, úmyslně ho nechávali v tomto stavu a až po čase mu teprve dali klystýr. Nebylo divu, že se mu roztrhl konečník.

Za takového stavu k němu chodíval podporučík Martinů se stále stejnou otázkou: „Už se doznáváte?“ Jednou ho provázal prokurátor, který se představil jako dr. Vrátný. Zda měl nějaký vliv na přemístění Františka Doležela na Pankrác, se neví, ale velmi ho zarazil jeho zubožený vzhled. Tehdy Doležel vážil necelých čtyřicet kilo. Už nemohl sám chodit, takže ho museli přenášet na nosítkách. Ačkoliv tělo selhávalo, mozek stále pracoval a sebekontrola fungovala. Přesto už nedokázal bez zdravotní pohromy zvládat nečekané situace.

To se potvrdilo, když na Pankráci byl na nosítkách přenesen do cely, kde na něho čekal šéflékař a předseda senátu dr. Hübner. Byla s nimi nějaká žena. Když poznal, že je to

jeho manželka, kterou tři roky neviděl, roztřásl se po celém těle a u srdce pocítil krutou bolest. Dostavil se srdeční kolaps.

Už byl říjen 1953 a on až teprve nyní, po více než pěti letech od okamžiku, co byl vzat do vazby, uslyšel od dr. Hübnera obžalobu, která byla vůči němu vznesena. Byl žalován pro zločin dle § 2 zákona na ochranu republiky č. 50/23 Sbírky zákonů a nařízení.

Byl v této chvíli už tak zesláblý, že dokázal jen s námahou říci: „Prosím, doručte mi obžalobu. Já si ji prostuduji.“ Doufal, že když bude mít spis v rukou a bude mít čas nad každou větou přemýšlet a několikrát si ji přečíst, že snad konečně porozumí podstatě své viny, ale zejména že nalezne zákonné argumenty pro svou obhajobu. Jenomže znova a znova se přesvědčoval, že je směšné dovolávat se zákonnosti. V jeho případě šlo o nenávistnou mstu brutálního vítěze nad poraženým odpůrcem.

Vždyť ani netušil, co se odehrávalo před vězeňskými zdmi během posledních tří let, co o něm jeho rodina nevěděla. Neměl zdání, kde všude a jak jeho rodina intervenovala, aby se o něm dopátrala nějaké stopy. Jak se jeho usouzená žena pokaždé vzbouřila a znovu podnikla cestu k různým představitelům státního zastupitelství, soudu, prokuratury, ministerstva spravedlnosti i StB. Kolik jeho rodina vypracovala žádostí a proseb – a vše bylo bezvýsledné. Nikdy neobdržela odpověď. Spíše jen vytušila, než se dozvěděla, že žije, ale kde se nachází, jí nikdo nikdy neřekl.

Zoufalá paní Doleželová nakonec své žádosti o jeho propuštění poslala prezidentu republiky a Národnímu shromáždění. Kam se tyto spisy poděly, není známo.

Zásadní roli ve změně jeho osudu však sehrál čas, v němž se domácí i zahraniční politická scéna vyvíjela a proměňovala. V Československu zrůdnost komunistického režimu už zasáhla do všech stránek života. Teror, poučený na sovětské praxi, měl již vypracované postupy a metody.

Po zemi se rozmnožila síť koncentračních táborů, věznice a jáchymovské lágry praskaly ve švech přílivem politických vězňů. Místo slibovaného sociálního ráje byl tu policejní stát, v němž se na každém kroku hledal politický nepřítel. Dosud se nalézal v řadách nekomunistické inteligence, mezi někdejšími podnikateli, živnostníky, rolníky – mezi členy bývalých nekomunistických stran a organizací.

V poslední době však byli nepřátelé objeveni i v komunistických řadách. Vnitrostraní boj a neustálý strach, kdo se velkému Stalinovi znelíbí, vytvářel mezi komunisty hysterii a mafiánské sklony. Ten, kdo si správně nevytypoval kliku, jež bude Stalinem posvěcena, hrál o svůj osud.

V roce 1952 došlo v nejpřednějších komunistických řadách k razii, v níž byli pozatýkáni čelní funkcionáři včetně generálního tajemníka KSČ Rudolfa Slánského. Soud probíhající s nimi podle předem připraveného scénáře jich jedenáct přivedl na popraviště.

Komunistická revoluce, jak tomu vždycky v revolucích bývá, začala jako hydra polykat své vlastní děti. Gottwald se už nemusel vlivu Slánského obávat. Jenomže v předjarních dnech roku 1953 zemřel Stalin a do týdne po něm odešel ze světa i Gottwald.

Na prezidentském stolci stanul prezident Antonín Zápotocký. Rozjítřenou situaci bylo třeba uklidnit. Nic se

Masarykův lid

nevyvíjelo tak, jak komunisté před únorem 1948 slibovali. Nedůvěra ke KSČ stoupala. Také stoupal strach. Tohle nemohlo mít dlouhé trvání, v tom nebyla žádná perspektiva.

A tak nikoliv proto, že by se zákonnosti mělo učinit zádost, ale proto, aby se pozice komunistického režimu dál nezeslabovala, začaly se urychleně řešit některé příliš

Netušil, že i jeho další žaloba (sub T 342/50) byla okresním prokurátorem vzata zpět. Současně bylo trestní řízení proti státnímu zástupci Doleželovi zastaveno právoplatným usnesením. Ačkoliv nebylo zavedeno žádné nové přípravné vyšetřování, a tedy odpadl vazební důvod, nadále ho nechávali ve vazbě. Přitom hledali nové řešení, které by jeho mnohaletou vazbu odůvodňovalo. Proto 24. srpna 1953 krajská prokuratura v Praze podala novou žalobu (sub 8 SKPT 227/53/3). Byl obžalován pro přípravu úkladů o republiku dle § 2 zákona číslo 50/23 Sb. zákonů a nařízení. Současně mu byla navržena vyšší trestní sazba od pěti do deseti let.

S touto žalobou byl seznámen až na přelomu října a listopadu 1953, kdy za ním do vězeňské nemocnice na Pankráci přišel předseda soudního senátu dr. Hübner a tlumočil mu její obsah. K setkání s dr. Hübnerem musel být státní zástupce Doležel donesen na nosítkách.

Doktor Hübner stál nad touto troskou člověka, který už nedokázal chodit (a ani nemohl povstat), a plnil svou úřední povinnost. Kdo by mu co mohl vytknout? Žaloba byla náležitě vypracována a opírala se o příslušný zákon. Vyšetřováním sice nic doloženo nebylo, ale to ho nezajímalo. Šlo o to, aby byl případ vyřízen k spokojenosti státních a stranických představitelů.

„Prosím, vydejte mi opis žaloby, abych si ho mohl prostudovat,“ opět se dožadoval Doležel. Dr. Hübner jen pozvedl obočí a otočil se na podpatku. Zamířil ke dveřím. Opis žaloby Doležel nikdy neobdržel.

Datum hlavního přelíčení bylo stanoveno na 25. listopad 1953. Několik dní předtím zarácholily uprostřed dopoledne klíče v zámku cely, kde na kavalci ležel zubožený Doležel. Vstoupil dozorce a oznámil: „Přišel váš obhájce.“

Doležel se ztěžka zvedl na loktech. Za dozorcem se objevila postava právního zástupce ex offio dr. Bartoše. Opět uviděl kamennou tvář s ocelovými očima. Nejenže v něm nebyla špetka lidského zájmu, ale všichni právní odborníci, kteří s Doleželem přicházeli do styku, jako by se pokaždé ještě víc stáhli do sebe a odlidštili se. Věděli, že mají před sebou profesionála, který je

posuzuje nejen z lidského, ale i z profesního hlediska. Proto s ním téměř nikdy nehovořili, ale spíš jen oznamovali a sdělovali, co jim jejich úřední povinnost prikazovala.

Dozorce zůstal stát u dveří, zatímco dr. Bartoš se posadil a vytáhl nějaké spisy. Zeptal se na několik formalit a pak vypálil otázku: „K čemu vás navedl doktor Drtina a doktor Beneš?“ Doležel na něho oněměle zíral.

„K ničemu,“ vydechl. Doktor Bartoš sklapl spisy, složil je do aktovky a vyšel z cely následován dozorcem.

Tak tohle má být můj obhájce, myslel si Doležel. Číže absurdit přetekla.

Zora Dvořáková

Zastupitelstvo města Prostějova

uděluje

FRANTIŠKU DOLEŽELOVI
in memoriam

Cenu města Prostějova 2016

ZA CELOŽIVOTNÍ BOJ ZA PRAVDU,
SPRAVEDLNOST A LIDSKÁ PRÁVA

Rašková

RNDr. Alena Rašková
primátorka města Prostějova

Prostějov 15. 5. 2017

křiklavé případy. Mezi ně patřila i záležitost státního zástupce Doležela.

Buď to způsobily žádosti o jeho propuštění zaslané prezidentské kanceláři, nebo nějaké jiné upozornění, ale faktem je, že v září 1953 na přímý zákrok prezidenta Antonína Zápotockého byl dosud neznámý František Doležel nalezen a v naprosto zuboženém stavu předán na Pankrác do soudní vazby.

Nikomu z jeho rodiny a ani Františku Doleželovi samému nebylo známo, jak jeho případ dosud probíhal po úřední linii. Jeho povědomí o tom se zastavilo u data 27. srpna 1948. Tehdy mu byla přečtena obžaloba znějící na zneužití úřední moci. Navrhovaný trest se pohyboval od jednoho roku do pěti let. K soudnímu jednání však nikdy nedošlo.

Masarykův lid

Po roce 1989 se v naší publicistice setkáváme s úvahami nad charakterem našeho národa, zda v osudových okamžicích obstál, či naopak selhal, čím je ohrožován, čím se sám ohrožuje apod. Jak na tyto úvahy a hodnocení našeho národa reagoval v roce 2002 spisovatel Zdeněk Mahler, vypovídá jeho stať "Ne čecháčkové, ne slouhové" (Přísně tajné! 3/2002). Obsahuje myšlenky, které jsou stále aktuální.

NE ČECHÁČKOVÉ, NE SLOUHOVÉ

Když moderní historická věda definuje národ, mluví o dvou verzích. Jedni tvrdí, že národ je kategorie vlastně nedávná, že funguje dejme tomu dvě století, a že dokonce není ani přirozená. Existují třeba dějepavci, kteří hovoří o tom, že český národ byl za obrození „vymyšlen“, a vnímají to málem jako ideologickou nehodu. Pak je druhá skupina historiků, která dokazuje, že potřeba soudržnosti se přirozeně a zákonitě rozrůstala od rodiny k rodu přes kmen až k formaci, které v moderním smyslu říkáme národ. Pro ty první vznikl národ vcelku rychle a rychle také může odeznít. Ti druzí berou národ jako organismus, který se vytvářel dlouhé věky a nemůže se ani snadno vytratit. Já osobně si myslím, že ona prorokovaná dohra národů nebude zdaleka tak překotná.

Pravda, uplatňuje se řada faktorů, v nichž se odráží jakési obecné směřování. Třeba: dnes existuje na světě 96 procent obyvatelstva, které se domlouvá 240 jazyky, a pak jsou nepočtená 4 procenta, která hovoří 5 821 řečmi. Mezi nimi je dokonce 51 jazyků, jimiž mluví vždy už jen jeden jediný člověk. Stále větší díl lidstva se soustřeďuje do několika hlavních jazyků. Již tento trend – a ovšem i řada dalších jevů – nás přivádějí k úvahám, jak to s budoucností národa a národů může vypadat. Domnívám se však, že zvláště u nás se mnozí při těchto úvahách ukvapují, přeskakují etapy. Zajisté, dochází k evropskému integračnímu procesu, ke globalizaci, k informačnímu a ekonomickému propojení celé planety. Musí to však vést k vymizení národů a jejich historického dědictví? Věřím, že v tomto vývoji nemusíme a neměli bychom ztratit svoji tvářnost, rozpustit se jako kostka cukru v amorfni slitině. Evropská jednota a národní bytí jsou dvě skutečnosti, které se navzájem nemusejí vylučovat, naopak z obou je možné vytěžit pozitiva. Evropu lze povýšit na vlast vlastní. Vždyť to tady – použijeme-li přibližnou dějinnou dobu – už jednou bylo: Evropa byla ve středověku sklenuta univerzální koncepcí, jejímž provozním jazykem byla latina – spolu s tím ovšem fungoval, a nejen jazykově, svěbytný život kmenů, knížectví, formujících se novodobých národů. Navíc: v českých dějinách jsme se s dilematem vlast – Evropa, patriotismus – odcizení vyrovnávali odedávna. Vzpomeňte třeba, že před sto lety vyšla Masarykova Česká otázka, která tento problém zpracovává. Masaryk naprosto nebyl provinční duch, jeho myšlení se stalo syntézou světové vědy a kultury – a dospěl k názoru, že zánik sebemenšího národa by byl ztrátou pro celé lidstvo...

To neznamená, že kategorii národa nevidím zásadně ohroženou. Žijeme přece v rámci okolností, které musejí vyvolávat zneklidnění. Především: už delší čas probíhá obecný rozpad hodnot – v myšlení, jednání, etice, kultuře. Doléhá na naše individuální i národní vědomí. Reaguje na to názor, že příčinou krize našeho světa je odklon od víry. A prosazuje se proto značná aktivita všemožných náboženských konfesí či sekt, ba i obskurantních návodů – někdy vám může připadat, jako by vyhřezával středověk. Jsem přesvědčen – či lépe: přesvědčil jsem se, že příčina naší krize nepočívá v odklonu od víry, nýbrž v odklonu od rozumu a rozumnosti. Soudobé ataky proti vědě, proti mohoucnosti lidského mozku – což je přece jeden z největších evolučních zázraků ve vesmíru – jsou právě příznakem zbloudění. Řada lidí se mnou může vášnivě polemizovat, ale sám za sebe zůstávám skeptický ke spásné roli víry a náboženství v současných problémech a konfliktech. Všimněte si, že tomu bývá právě naopak: všude, kde dochází ke krvavým střetům, vždycky najdete jako komponentu výbušnou směs náboženské posedlosti. I v posledním infernálním projevu fanatismu 11. září v New Yorku netřeba hledat sebevražednou poruchu psychiky či herostratovské gesto. To přece provedli hluboce věřící vzdělanci, kteří si v destruktivním aktu našli přímou cestu ke spáse, v momentu nárazu stoupali po bok Boha. Je tedy víra v Boha tím zaručeným prostředkem, jenž vede k vyléčení tohoto chorého světa? Na odpověď nestačí řeči o jejím zneužití...

Náhradní fascinací, k níž se v naší epoše upnulo lidské vědomí, jsou masová média. Uvědomuji si, že sem přiřazuji řádově odlišný, dílčí fenomén, nicméně jeho účinnost je kolosální a dopady nedožrnné... Rozměňňování a změnění hodnot způsobované médii, a nanejvětší televizí mě rovněž velice zneklidňují. V síti televizních stanic už se uskutečnilo globální propojení – ať kdekoli na světě zvolíte kterýkoli programový kanál, vyvalí se na vás bohužel stejný veletok blbosti. Vysílání řízené komerčními interesy většinou oslovuje spodní polovinu těla – břicho a žlázy. Potlačuje kulturu ve jménu zábavy. Kultura totiž znamená kultivaci. Bylo by záhodno oslovovat srdce a mozek. Namísto toho vás mají nasytit a ukojit pokleslí baviči svými vyčpělými anekdotami a záplava soutěží, v nichž se hraje o prachy, a mají vás „informovat“ zlomkovité zprávy z černé kroniky. Což všechno se upíná k hlavnímu cíli, vrcholu, ose, účelu mihotání – k spotřebním reklamám. Jde o spontánní nebo cílevědomou debilizaci?

Masarykův lid

Uvažujeme-li o těchto hrozbách, s kterými se potýká celá naše civilizace, vyvstává otázka: A co český národ? Nehrozí mu za daných okolností nějaké specifické aktuální nebezpečí? Řekl bych, že bohužel ano. Lze vyjmenovat řadu ohrožení vnějších i vnitřních. Alespoň jedno z těch vnějších, které považuji za závažné: údobím německého romantismu počínaje, existuje geopolitická koncepce vyjádřená sloganem „Drang nach Osten“ – tažení na Východ. Navázala na odedávňý pohyb germánských příslušníků. Postupně se celá čtvrtina německého národa přesunula do oblastí za hranicemi Říše. K nám byli kdysi za Přemyslovců zváni, aby našli obživu při kultivaci pohraničních oblastí. Věděli, že vstupují do zemí Koruny české, byli poté poddanými českých panovníků. Vzrůstem německého nacionalismu však došlo k tomu, že zdejší Němci začali zpochybňovat český stát a jeho celistvost. Již v roce 1848 se vynořila tendence rozlomit zdejší území. Zvláště vyhrcošenou podobu pak dostala tato snaha v devadesátých letech 19. století, kdy propracovaný pangermanismus vznesl požadavek, aby zdejší čtyři nesouvislé oblasti s většinou německého osídlení byly připojeny k Říši. Vášnivě dohady se tehdy dokonce vystupňovaly v první plán na vysídlení Čechů, konkrétně na jihovýchod Evropy, do Bosny a Hercegoviny. Třetí pokus štěpení se projevil po roce 1918, po ustavení Československa. Ačkoli německým občanům byla ústavou republiky zaručena všestranná rovnoprávnost, zneužili někteří sudetští předáci heslo o sebeurčení národa. U nás se ovšem jednalo nikoli o německý národ, nýbrž pouze o národnostní menšinu – k sebeurčení německého národa a ustavení Německa přece došlo už dávno. Nezbylo než řešit tehdy situaci vojenským zásahem. V průběhu dvacátých let, kdy především Masaryk prosadil velkorysou národnostní politiku, byli zdejší Němci přizváni do parlamentu i do vlády, účastnili se na společném demokratickém díle. Zdar „švýcarského řešení“ byl však zvrácen nástupem hitlerismu – tehdy se v československém parlamentu nevybíravě prosadili poslanci, jako Henlein či K. H. Frank a podobní hrobaři demokracie. Hakenkreuzleři ovládli Sudety, Hitler si zde zjednal pátou kolonu. Mnichovským diktátem za asistence západních mocností konečně uspěli – Československo bylo rozsápáno. V roce 1945 došlo k trestu za vlastizradu a válečné provinění. Krutá nezbytnost odsunu, nejen z Československa, měla napříště zajistit klid a mír v Evropě. Konec dějin se ovšem nikdy nekoná. Existují nenapravitelné spolky, které dychtí expanzi obnovit. Měl-li Hitler pátou kolonu v Sudeťácích, vytvořili si teď Sudeťáci pátou kolonu z některých našich publicistů a politiků. Polínka v téhle hře s ohněm přikládají zdejší monarchističtí a ultramontánní pohrobkové i prosudetská lobby. Jsou to jenom hejlové? Anebo cosi horšího? Pohlaváři Sudetenlandsmannschafu si od nich slibují, že po volbách dojde ke generačnímu střídání a že zde nastoupí garnitura ochotná k couvání. Máme se zřejmě na co těšit!

Aby mi bylo dobře rozuměno: jsem samozřejmě všemi deseti pro harmonické sousedství s Německem, pro vše-

strannou kooperaci. Ovšem podle masarykovské zásady, „já pán – ty pán“! Tím jsem se ovšem dotkl ohrožení vnitřního, které se mi zdá naprosto unikátní. Jsme totiž svědky něčeho, s čím se jinde na světě jen tak nesetkáte. V posledních desetiletích se u nás zformovala docela početná skupina, která vyrukovala s masivní revizí v hodnocení našeho národního usilování a vůbec českých dějin a jejich smyslu. Hlásají například, že jsme v historických zkouškách nikdy neobstáli, že se vyznačujeme průkaznou druhořadostí a nekvalitností, že naše kultura byla zpravidla jen odvozená, že nejsme schopni sami hospodařit ve vlastní domácnosti, že čeština je pasé a český národ bez budoucnosti... Jestliže se těmto tvrzením postavíte na odpor, obviní vás okamžitě z předpotopního nacionalismu, přiřadí vás málem k dinosaurům. Považuji hlasy národního nihilismu za projev čecháčkovství a slouhovství, za programové podtínání elementárního, oprávněného sebevědomí. Naše národní existence nikdy nebyla samozřejmá, její ohrožení je víc než čitelné. Opustit humanistický odkaz předků může leda sketa.

Naznačil jsem, jakým strategickým faktorem jsou média a jejich působnost. O televizi padla zmínka – a jak to vypadá s tiskem? Stal se téměř důsledně cizím majetkem. (Podobně o tom pojednává brožura Bořivoje Čelovského Konec českého tisku, vydaná nedávno podruhé v ostravském nakladatelství Tilia – pozn. red.) Podle toho lze deníky a jejich psaní, jakkoli značně uniformní, odlišit. Jak se stavějí k požadavkům, jež jsou proti naší zemi stále chtivěji vznášeny? Z ataků už je přeci zřejmá nepřátelská podstata. Stačí jen to výrazivo! V jistých rakouských, německých, ale i domácích novinách si přečtete o stanovisku českého premiéra, že jde o „tlučhubovy hrátky ve švejkánií“, o odsunu se píše jako o „vyvražďování národa“, prezidentu Benešovi je spíláno co „válečnému zločinci a hromadnému vrahovi“, o Lidicích se tvrdí, že ve skutečnosti je vystříleli a vypálili Češi... Člověk aby už některé tiskoviny bral do ruky kleštěmi! Neschyluje se k hodině pravdy, kdy platí: „Řekni mi, co si o tom myslíš, a já ti řeknu, kdo jsi“? Připouštím, že to, co říkám, vyhlíží dost pesimisticky. Hned tedy přistoupím k žádoucí pozitivní perspektivě: za prezidenta Masaryka bylo bezpodmínečné, aby republika stavěla na hluboce promyšlené základní ideji, dlouhodobě určující osobitý český part v evropském orchestru. Jaká je ta idea dneska? „Každé hrábě hrabou k sobě“? Nemáte pocit, že naše politika mnohdy pouze reaguje, a často ode dne ke dni? Oplýváme hromadou straníků, ale máme pramálo státníků. Je načase vyjasnit si priority. Kupříkladu: nikdy nebudeme ekonomický obr – tisícovky nadnárodních kartelů, je jich více jak tři stovky, jež mají vyšší roční rozpočet než celá naše republika, a přitom třeba vyrábějí jenom pneumatiky. Nemůžeme mít takovou mocenskou váhu, jakou uplatňují početné národy. Co však je největším kapitálem současného světa? Myšlenka, nápad, invence, mozek! Tedy nikoli kvantita, ale kvalita. Něco, čím může vynikat i nepočetný národ, i my. A jsme u prvního z absolutních úkolů: musíme s nesmírnou náročností dbát o vzdělanost, školský systém, vědu, vynalézavost, kulturnost, při-

Masarykův lid

činlivost, nechceme-li být do Evropy pouze přilácností jako pomocné síly. Odtud by se měla odvíjet naše hra o budoucnost, naše úsilí o identitu, a paradoxně i výhoda nevelké, pružné země.

V rámci pokusů o revizi českých dějin, jak jsem se již o tom zmínil, se ozývají hlasy, že jsme v zásadních osudových zkouškách jako národ selhali. Myslí se hlavně rok tragický 1938. Mnozí lidé včetně některých velkých osobností vidí kapitulaci před mnichovským diktátem jako velké osudové selhání, které národu vtisklo pečeť vážného mravního poškození. Já tu otázku obrátím: Poláci se bránili – v čem jsou co do charakteru, co do prozíravosti, co do mravních kvalit lepší? Na české dilema z roku 1938 nelze dodnes jednoznačně odpovědět. Systém obrany jsme nestihli dokončit, po anšlusu Rakouska byla celá jižní strana odkryta, útočné kleště se snadno sevřely, navíc Československo se zradou Spojenců ocitlo v osamocení – kdyby přikročilo k ozbrojenému odporu, bylo by obviněno z vyprovokování války. Když Beneš sklonil hlavu před mnichovským diktátem, věřil, že sice prohrál bitvu, nikoli však válku. A kromě toho: v té kruciólní situaci na podzim 1938 se přece český národ fantasticky osvědčil. Zažil jsem tehdy tu mobilizační noc jako kluk. Sotva rádio ohlásilo svolávací apel, všichni chlapi vmžiku nastoupili! Věděli, že jdou do ztraceného boje a nejspíše na smrt a nezaváhali! V té dějinné zkoušce náš národ jedinečně obstál. To, že byl následně podroben kapitulacímu rozkazu, mu nezlomilo páteř, nezpůsobilo v českém vlastenectví neodčinitelnou katastrofu. Pravda, docházelo pak k případům nízké kolaborace, ale to nebyla zdejší zvláštnost, míra selhání třeba u Francouzů byla daleko vyšší. Proti kolapsu se záhy zformovalo hnutí odporu. A ačkoli mělo gestapo do roku 1943 předstih, neboť s výjimkou československých důstojníků proti němu doma konspirovali amatéři a laikové a ačkoli došlo opakovaně k demimování odbojových složek, vždycky se do čtyř měsíců zorganizovaly další skupiny. Tisíce elitních antifašistů riskovaly krajní oběť, vcelku přeci položilo život víc Čechů než Američanů. Je na pováženu, co z této heroické kapitoly v naší paměti zbylo – pro příklad: na ďáblickém hřbitově gestapo zahrabávalo některé z antifašistů, které popravilo na kobyliště střelnici či v pankrácké věznici. Jáma pro hromadné pohřbívání se prodlužovala podél severní zdi. V té šachtě skončili legendární „Tři králové“, hrdinové protihitlerovského odboje Morávek, Balabán, Mašín, tam hodili národního umělce Vladislava Vančuru i bezhlavé trupy sedmi statečných parašutistů, mstitelů na vrahu Heydrichovi, a mnohé a mnohé další. Když tam dnes budete hledat aspoň cedulku, která je připamatovává, nenajdete nic. Ani slovíčko. Kdyby tak mrtví mohli fackovat...

Zmínil jsem se o Masarykovi. Vynořuje se zajisté otázka, do jaké míry se současné „Česko“ může považovat za dědice jeho díla? Solidní odpověď by zabrala plochu, kterou zde nemáme. Musím proto okázat na svoji knihu o TGM, která právě vychází. Dovolte mi alespoň zmínku, v níž si pro zlomek odpovědi zajdeme k Masarykově ženě.

Význam této Američanky pro moderní české dějiny je zdaleka nedoceněn. Přišla kupříkladu už v osmdesátých letech 19. století s podnětem: „Když se Češi zmohli na to, aby o sto letů předběhli evropskou reformaci a byli ve jménu poznání pravdy a svobody svědomí ochotni cedit vlastní krev, pak jsou povoláni k tomu, aby jako první vyřešili i program sociální a humanitní“. Právě ona směřovala Masaryka k tomu, aby českou otázku obohatil i o sociální dimenzi. Říkávala dokonce: „Kdo nemá sociální citění, je darebák.“ Vstoupila tenkrát do dělnické organizace, kolportovala její tisk, účastnila se demonstrací za všeobecné volební právo, ba i prvomájových průvodů. A manžel nepřilíh dříve v závěsu za ní... Není to od obou inspirativní odkaz?

Někoho napadne, zda Masarykovo hledání "smyslu malého národa" není už dnes zastaralým, neživotným pojmem. Malý národ, to je vždycky v podstatě každodenní úkol, to není samozřejmá danost. Znamená brát na sebe značná břemena, vyžaduje dvojnásobnou houževnatost a prospěšnost. Už tím ovšem obsahuje i cosi povznášejícího. Masarykův humanismus jako metoda našeho existování vůbec není projevem slabosti, naopak. Můžete sledovat, jak se tento postoj výsostně potvrzuje v naší literatuře. Jak známo, žili jsme často v područí, v podřízeném postavení, ani doma jsme se nemohli cítit doma – někdy už nezbývalo než se místo nářku smát. V tomto smyslu má český humor shodné rysy s židovským žertováním: je z pokraje pekla, černý, šibeniční. Dnes někteří s hanlivým přízvukem mluví o plebejském rysu české kultury, připomínají rub poddanosti. O výrazné plebejskosti projevující se v naší historii se nelze pít. Byla způsobena už dekapitací po Bílé hoře, kdy byl národ zbaven své intelektuální a rodové elity, připraven o hlavu. Co naplat, regeneroval pak z elementárních, plebejských vrstev. Ale zároveň tím vzniklo cosi fascinujícího. Všimněte si toho znaku právě v naší literatuře: vrcholní čeští autoři dokázali psát o věcech bytí a nebytí, o doživotním tragickém údělu, tak, že čtenáři trnou zuby hrůzou a současně se může potřhat smíchy. Celá vývojová větev naší literatury – od Komenského přes Havlíčka a Haška až po Hrabala – posuzuje svět zdola a přesto s nadhledem, plebejskou noblesou. O zmarnění člověka i panovníka a dokonce boha dokáže Havlíček veršovat jakoby v lehkém lidovém popěvku. Haškův neodolatelný Švejk je přece živáček bez domova, bez rodiny, věčně putující na hraně neexistence, hnaný panskou zvůlí a stupiditou války. Všichni jmenovaní autoři reprezentují hledisko lidové, ale nikoli pokleslé, píšící o plebejství, které je druhem neokázalého heroismu. Toto hrdinství není patetické ani monumentální, nejsou za ním vykřičníky, neprojevuje se hystericky zvýšeným hlasem, je hořké a moudré. Hle – živoucí humanismus, aktuální, polidšťující mohutnost!

Ano, uznávám, že při hledání smyslu naší národní existence si často musíme zajít do literatury.

Zdeněk Mahler

AKTUALITY

V rubrice Aktuality navazujeme na předešlou úvahu Zdeňka Mahlera o charakteru našeho národa. Činíme tak statí Petra Stančíka – ze sbírky povídek “Česko 2017”, sestavených v jubilejním pětistém vydání Nového prostoru.

KDE SMYSL MŮJ? ANEB HLEDÁNÍ ZTRACENÉ IDEJE ČESKÉHO NÁRODA

Když se Hubert Gordon Schauer ve svém proslulém článku „Naše dvě otázky“ z prosince 1886 zamýšlel nad tím, co je úkolem českého národa, jaký má vlastně cíl a zdali by nebylo lépe přimknout se k většímu národu německému a tím své úsilí investovat výhodněji pro lidstvo i sebe sama, nemohl tušit, že za pouhých sto třicet let se z obou jeho otázek úplně vytratí smysl.

V páně Schauerově idylické době měly český i německý národ v geopolitickém prostoru Království českého definovány své jasné a smysluplné programy: německý chtěl ten český zotročit a vyhubit, zatímco český se chtěl vymanit z područí německého a obnovit svoji ztracenou samostatnost. Obě strany na uskutečnění svých cílů vynaložily až neuvěřitelné množství kreativity a energie. Obě také ve svém úsilí pateticky selhaly.

Český národ má od roku 1918 (s krátkou, leč arcidestruktivní pauzou druhé světové války) znovu svůj stát, avšak jeho samostatnost je už jen formální, až iluzivní. Německý národ se zase (v historii už poněkoliáté) stal hospodářsky i mocensky nezpochybnitelným hegemonem západní Evropy, avšak loutkové divadlo mediálně řízené demokracie jeho vůdcům nedovolí prosadit žádné strategické vize, jen vidiny na jedno volební období.

V tuto chvíli jistě nebude od věci stručně připomenout, jaké cíle český národ měl, dokud je ještě měl.

I když dnes už nikdo nemůže vědět, jaká byla idea protočeského státu při jeho samotných počátcích v 7. století po Kristu, víme naprosto jistě, že nějaká byla. Kdyby totiž nebylo ideje, náš stát by nikdy nevznikl.

Velmi pravděpodobně však byla státní idea Sámovy říše obsažena přímo ve slovanském jménu jejího eponymního vládce, jež franský kronikář Fredegár nazval: „homo quidam nomine Samo, natione Francus, de pago Sennonago,“ čili „jakýsi člověk jménem Sámó, z národa Franků, z kraje Senonago“. Před tím, než se stal Sámem, měl jistě nějaké franské jméno – kupříkladu Chlotbert či Guntram – avšak poté, co naše předky sjednotil a tradiční kmenovou seniokraci nahradil monarchií, získal nikoli jméno, nýbrž politický titul „Sámó“. Prostě ten, který „vládne sám“.

Mimochodem, módní pokusy historiků odvozovat jméno „Sámó“ od hebrejského „Šemuel“ jsou asi stejně nepřesvědčivé, jako by byla hypotetická etymologie od

řeckého ostrova „Samos“, izraelského města „Samaří“ či případně od slova „samec“.

Jakmile český národ vznikl, jeho dalším programem logicky bylo – stejně jako u všech ostatních národů své doby – sjednocení a růst. Nejprve zaplnil český kráter, pak se začal přelévat přes jeho okraj. Poslední Přemyslovci přišli s ideou svislé evropské říše, která by propojila Severní se Středozemním mořem. A zřejmě právě pro ni byli téměř stejně mocichtivým, jako vládyneschopným rodem Habsburků postupně zavražděni král český a vévoda rakouský Přemysl Otakar II. 26. srpna 1278 u Suchých Krut i jeho vnuk král český, polský i uherský Václav III. dne 4. srpna 1306 v Olomouci.

Podle vlastnoručně psaného životopisu uvědomělý Čech a po matce potomek knížete Přemysla Oráče, římský císař a český král Karel IV., tento plán pozměnil v tom smyslu, že z českého národa vytvořil ohnisko Svaté říše římské. I tato idea však nakonec selhala, zejména vinou rozkladu katolické církve jako univerzální spirituální autority středověké Evropy, provázeným kališnickými bouřemi a sérií křížových výprav proti „kacířským Čechům“. Následovalo mravní a duchovní vyprázdňování (jako obvykle spojené s tělesným přeplněním) v období renesance, kdy spolu čeští šlechtici soutěžili, kdo vychlastá objemnější pohár vína či čím zapálený prd dosáhne nejdál od řiti. Nutně následoval trest v podobě pobělohorské katastrofy, kdy Habsburkové český národ lehce připravili nejen o samostatnost, ale i o většinu území vně kráteru, jejichž získání nám dalo tolik práce.

Dlouhostaleté úsilí a bezmezná obětavost obrozenců nám v říjnu 1918 vrátila samostatnost a zpočátku se zdálo, že československý národ bude hrát v Evropě znovu roli velmocí, alespoň lokální. První republika svým tvarem podobná bezpečnostnímu špendlíku měla ambice nejen sepnout východ se západem Evropy, ale také být na svém západním cípu hrotem dýky Francie napřážené na srdce Velkoněmecké říše a současně na východním konci kontrolovat čtyřmezí Polska, Ruska, Rumunska a Maďarska. Tento mariáš však pro nás znamenal příliš vysokou hru. Vinou komplotu Adolfa Hitlera s americkými bankéři pod taktovkou Josepha Patricka Kennedyho, ale především další duchovní vyprázdňování na konci 30. let dvacátého století český národ postihly další katastrofy Mnichovské dohody

Masarykův lid

roku 1938 a vítězství komunistů v demokratických volbách o deset let později.

Dnes už samostatnost Česka zachraňuje jen skutečnost, že naši sousedé jsou ve stejném svrabu jako my. Většinová západoevropská společnost na začátku třetího milénia je nejen duchovně vysátá, ale toto své „vacuus horroris“ šíří i do minulosti. Uctíváči falešných model komunismu, konzumismu, agnosticismu, multikulturalismu, egalitářství a mediokracie dnes relativizují a ironizují nejen veškeré ideje, jež vedly český národ od jeho vzniku k vrcholu ve středověku a obnově po první světové válce, ale zpochybňují i to, že je nám vůbec nějaké ideje zapotřebí. Zdá se, že nejvyšší metou vnitřní politiky současné české vlády je vybrat a přerozdělit co největší množství peněz od daňových poplatníků, kdežto maximou její zahraniční politiky je co nejuctivěji sloužit zájmům nadnárodních korporací.

Neměli bychom však zapomínat, že nebezpečí hrozí nejen od sousedů. I když se Němci v posledních letech chovají

slušně, velmi podobně jako před příchodem nacismu, za branami vždy číhají velmi hladoví nájezdníci, kteří nemají co ztratit, zato však mohou všechno získat. V minulosti zatím každá statky tělesnými bohatá a zároveň duchovními chudá říše byla vyvrácena opačně vybavenými barbary. A pokud se nepoučíme z chyb svých předchůdců, které jsme ještě jako barbari vyvrátili my, není opravdu žádný důvod, proč bychom tento stereotyp nemohli opakovat i my, ještě se u toho dobře bavit a cvakat si selfie na pozadí dýmajících trosek svých vlastních domovů.

Nepřeji nájezdníkům nic zlého, ale nechci, aby si z mých dětí udělali otroky. To je můj důvod, proč hledám ztracené ideje českého národa.

A na závěr jedna upřímná rada: Dejte si velký pozor na politiky, kteří nemají děti.

Petr Stančík

ZE VZPOMÍNEK PAMĚTNÍKŮ

Ještě jednou listujeme knihou pamětí ředitele nakladatelství Melantrich Jaroslava Šaldy "Budování státu za Rakouska, Československé republiky a jeho obrana za německé okupace" (vyd. Eva – Milan Nevole, 2001). Oživujeme období po vzniku Československé republiky, do jejíhož kulturního profilu se nakladatelství Melantrich nesmazatelně zapsalo.

JAK VZNIKL TITUL "AZET"?

Nevím už, v kterém roce po první světové válce byla v Kolíně nad Rýnem světová novinářská výstava. Pro československé oddělení namaloval tehdy Josef Lada barevné kartony k výzdobě čs. pavilonu. Znázornil na nich svým originálním způsobem práci novinářského reportéra, jak zachycuje první zprávu o bořícím se domu, přináší ji do redakce, jak se tu upravuje, sází, stereotypuje, tiskne a jak s hotovými výtisky spěchají roznášeci a kameloti, aby je prodali. Tento žurnál na Ladových obrazech nesl název „A-Z“. Koupil jsem od Lady jeho barevné skizzy a použil jich k výzdobě své ředitelské kanceláře, kde, jak doufám, dosud slouží k výzdobě i výmluvnému svědectví inspirace i umění Ladova.

Převzal jsem Ladův nápad i kresbu titulu „A-Z“ pro náš nový raník. Ale název A-Z, jak se ukázalo, neprorazil a na titulu, toho jsem si byl vědom, velmi mnoho záleží. Při zájezdu do Ostravy jsem zaslechl, že naše konkurence náš nový „A-Z“ pojmenovala „Ani – zadarmo“. Bez rozmyšlení jsem se rozhodl vynechat pomlku mezi A a Z, přidat dvě písmena a vypsát slovo celé: „Azet“. Dal jsem nový titul ihned kreslit několika malířům a vybral si kresbu Jednoho německého malíře, který před nacisty prchl z Říše do Československa.

Nový titul „Azet“ se líbil a ujal se. Když jsem později vydával „Azet“ i na Slovensku, byl jsem překvapen, že i tam

se rychle a dobře zachytil. Vykládal jsem si to trochu také tím, že titul „Azetu“ byl podoben titulu maďarského, budapešťského listu . „Azest“, který před válkou byl hojně rozšířen i na Slovensku a jenž svým charakteristickým tvarem a zněním, podobným našemu „Azetu“, byl ještě v paměti a podvědomí Slováku.

Vytvořit nový deník, dát mu vše potřebné tak, aby to nebyla šablona dosavadních listů, to znamená dát mu obsah i grafickou úpravu charakteristickou, aby čtenáře zaujal. Jinými slovy řečeno, bylo třeba vytvořit nový typ denního listu a to se mi po nějaké době plně podařilo. Bylo ovšem třeba několikrát vyměnit redakci. Prvním šéfredaktorem „Azetu“ byl dr. Josef Kozák, o kterém jsem se tu už zmínil. Kozák byl dobrý novinář a především čestný muž. Bohužel jeho zdraví bylo tehdy již podlomeno srdeční chorobou a brzy nato zemřel.

Zatímco já v rámci svých ostatních nemalých starostí o celý podnik pečoval o obsah listů, měl jsem k ruce ředitele administrace denních listů Josefa Vitáska, který organizoval propagaci a prodej nových deníků, a tak společnou naší práci vytlačovali jsme úspěšně listy Stříbrného, až jejich náklady klesly na polovinu dřívějších.

Při tom se sváděly urputné novinářské bitky, při kterých jsme se nikdy neuchylovali k zbráním, jakých používal odpůrci. Zmíním se o dvou „typech“, které mi byly navrže-

Masarykův lid

ny osobami, jež nám chtěly pomoci. Byl nám nabídnut dům, ve kterém byla umístěna Stříbrného tiskárna „Tempo“. Disponoval jsem již v Melantrichu takovými finančními prostředky a tak neomezenou důvěrou, že, kdybych byl koupil tohoto domu navrhl, byla by jistě bez debaty schválena. Nebyla by to po hospodářské stránce ostatně špatná koupě, ba právě naopak. Odmítl jsem však, neboť tento postup nezдал se mi dost fair. Druhý případ: Stříbrní zapomněli platit splátky na rotačku. Frankenthalská továrna na stroje, která měla zaručeno právo na vlastnictví rotačky až do úplného zaplacení, ústy svého pražského zástupce mi nabídla rotačku u Stříbrných ke koupě. Rovněž jsem to odmítl.

V boji se Stříbrnými došlo také k procesu s Jiřím Stříbrným, který se konal v Jihlavě. Spor jsme nevedli my, nýbrž dr. Jaroslav Stránský a dnes se již nepamatuji na detaily. Mezi jiným se tu také jednalo o návštěvě poslance Stříbrného u místodržitele v roce 1914 po vypuknutí války. Zmínil jsem se již o této návštěvě, o které se tehdy vyprávělo, že poslanec Stříbrný s poslancem Vojnou byli c. k. místodržitele prosit, aby Stříbrný nemusel rukovat na vojnu. Proces v Jihlavě Stříbrný vyhrál na základě svědectví bývalého poslance nár. soc. Vojny.

Za nějaký čas po procesu přišel Vojna za mnou do podniku na Václavském náměstí, s tajemnou tváří mi sděloval, že by, kdyby chtěl, mohl položit Stříbrného na lopatky, ovšem že by to něco stálo. Pochopil jsem hned, že to má co dělat s jeho svědectvím v jihlavském procesu a bez okolků jsem odpověděl, že jsem ochoten něco klopit, bude-li mít jeho zpráva nějakou cenu. Načež se Vojna přiznal, jak pomohl Stříbrnému z bryndy. U místodržitele tehdy spolu byli a je ochoten teď to dosvědčit. Na mou poznámku, že by mohl být stíhán pro křivé svědectví, když v Jihlavě svědčil opačně, odpověděl, že se toho nebojí. Soud prý mu položil striktní

otázku, byl-li v ten určitý den u místodržitele. Na to mohl klidně odpovědět, že nikoli. V ten určitý den, na který se soud ptal, u místodržitele skutečně nebyli, byli tam totiž o den dříve, jak mi nyní Vojna potvrdil. Stříbrného svědci, kteří dosvědčili, že v inkriminovaný den, na který se soud ptal, chytal ryby na Křivoklátsku, mluvili pravdu. Ovšem pravdu měl také dr. Stránský, který dokazoval, že podle úředních záznamů byl Vojna se Stříbrným u místodržitele, ovšem s tím rozdílem, že se datum neshodovalo.

Přiznání Vojnovy jsem nijak nepřekvapilo. Znal jsem oba, jeho i Stříbrného a věděl jsem, že je jeden za osmnáct a druhý bez dvou za dvacet. Napřed si dal jistě zaplatit od Stříbrného a nyní chtěl peníze od nás. Přesto jsem dal za jeho zprávu snad pět nebo deset tisíc a později, když chodil prosit, ještě něco, ale nakonec jsem řekl jeho dceři, že už toho mám po krk a odmítl jsem je.

Zprávy Vojnovy jsem vůbec nepoužil, poněvadž jsem zatím poznal, že procesy se Stříbrným se národu už znechutily. Také jsem již věděl, že šejdristů a jejich tiskovin se zbavíme svými prostředky jiné ceny, než byli svědci à la Vojna.

Po převratu v roce 1945 byl jsem v justičním paláci na Pankráci podívat se do soudní síně v den rozsudku nad obžalovaným Stříbrným. Soudní síň byla nabita, dostal jsem se tam se známými novináři. Viděl jsem svého bývalého odpůrce, vyslechl jsem, jak rozsudek doživotního vězení přijal chlapsky, slyšel jsem i zoufalý výkřik jeho syna. Odešel jsem zahanben pocitů v tomto rozsudku učiněné křivdy. Stříbrný byl leccíms mnoho vinen, ale za velezrádce za německé okupace jsem ho nikdy nepokládal. Tyto poslední řádky jsem tu připsal po jeho smrti v trestnici na Mírově.

Jaroslav Šalda

3 ARCHIVU

Uveřejňujeme záznam, který musela učinit Růžena Pelantová, letitá spolupracovnice Milady Horákové, po svém útěku z ČSR a příchodu do USA v roce 1949.

Růžena Pelantová (nar. 13. 3. 1886 v Sulislavi u Stříbra, zemřela 1. 9. 1959 v New Yorku), studovala sociální péči na univerzitě v Chicagu a sociologii na UK v Praze. Vyučovala na dívčích a odborných školách v Plzni a Praze. Roku 1922 se stala ředitelkou sociální péče Československého Červeného kříže, kde její hlavní starostí byla pomoc uprchlíkům z bolševického Ruska, péče o vystěhovalce z ČSR a organizace dětských prázdninových táborů. Později se stala ředitelkou pedagogické činnosti v sociální péči hl. m. Prahy. Její plánovací a organizační činnost se vztahovala na všechna odvětví sociální péče.

Co se s ní dělo za války, zachycuje její vlastní záznam.

V říjnu 1945 byla zvolena 4. náměstkem pražského primátora a po volbách 1946 se stala jeho prvním náměstkem za Československou stranu národněsocialistickou. Její sociální činnost byla oceněna několika vyznamenáními.

Ze Staroměstské radnice byla vyhnána 7. března 1948. Zapojoila se do protikomunistického odboje, ale podařilo se jí uprchnout do exilu 22. července 1949. V USA velmi pomáhala uprchlíkům, 1952 založila Národní radu žen Svobodného Československa v New Yorku a stala se její předsedkyní. Angažovala se v dalších exilových záměrech.

Po listopadu 1989 byla její urna z USA přivezena do Československa a uložena na Vyšehradě do symbolického hrobu obětí totalitních režimů.

Masarykův lid

RUŽENA PELANTOVÁ

Ružena Pelantová , narozená 13 března 1906 v Sulislavi
okres Stříbro Czechoslovakia.
V době zatčení bytem Praha XIX Nad Královskou oborou č.53
Nyní bytem 331 East 70th Street New York 21.N.Y. USA

Zatčena byla Gestapem dne 16 března 1943 . Převezena na
Pankrác a po výsleších byla převezena začátkem června
1943 do Drážďan, kde byla začátkem září 1943 postavena
před " Lidový soud" a odsouzena k 8 letům do káznice.
V polovině září 1943 transportována byla do káznice v AICHACHU
u Augsburgu a odtud asi po roce do baráků v Kolbermoru
u Rosenheimu v Bavorsku a přidělena na práci do továrny
v Kolbermoru. Továrna vyráběla plynové masky . Z baráků
docházely vězňkyně do továrny asi 20 minut vzdálené.

1945
Začátkem dubna/byly všechny vězněné převezeny do vězení
v Laufenu u Salzburku, kde byly 5 května 1945 osvobozeny
americkou armádou. Pod její ochranou zůstaly až do 14 .
června 1945, kdy bylo zařízeno jejich převezení do Česko-
slovenska.

Práce: Ve vězení na Pankráci v Praze nekonala žádnou práci.
Ve vězení v Drážďanech byla jí přidělována kartonážní práce
do celly. VAichachu rovněž pracovala jen na celle. Pletení
a správka punčoch a swetrů a párání starých vojenských uni-
form. V Kolbermoru metení a mytí tovární podlahy a čištění
záchoďů. V Laufenu pomocné práce v kuchyni.

Choroby: ztráta všech zubů ve spodní dásni a několika zubů
v horní dásni. Choroba dásní, která zanedbáním léčby způso-
bila ztrátu všech zubů.
Nošením džberů vody přivodila si strhání žil na pravém lýtku ,
které byly léčeny americkými lékaři po osvobození v Laufenu,
ale nedoléčeny.
Podstatně se zhoršila jinak kompenzovaná srdeční vada, kterou
zjistili, ale neléčili lékaři v Aichachu ve věznici .Dotnes
nalézá se v lékařském ošetření odborníka srdečních chorob,nebot
tato se zejména v roce 1957 podstatně zhoršila po těžké
chřipce.

Celkem byla vězněna od 16.března 1943 do 14.června 1945
nebot transport do ČSR nemohl být proveden ,ppptože vě -
zení bylo pod tyfovou karanténou . dříve

V Praze po jejím zatčení byl byt vydrancován a obsazen Gestapem.
Zejména byla zničena cenná knihovna několika tisíc svazků,
po mém mnželi redaktoru Mariu Pelantovi, která byla odvezena
do papírny. Po návratu do Československa v roce 1945 byl mně
byt přidělen zpět, ale žádný nábytek, šatstvo , kožešiny a
šperky vráceny nebyly.

Koncem měsíce července 1949 unikla z komunisty obsazeného
Československa do Německa do Frankfurtu, odkud po dvou
měsících odcestovala do Spojených Států Amerických , kde se
dosud zdržuje.Americkou občankou dosud není.

Ružena Pelantová

KNIZY, KTERÉ NÁS ZAJÍMAJÍ

NACISTÉ A ČESKÉ POKLADY EMIL HRUŠKA, NAKL. EPOCHY, PRAHA 2016

Čtenář určitě nepochybí, vezme-li do rukou knihu právníka a žurnalisty zaměřenou na stále živé a lákavé téma uloupených českých pokladů. Nezůstane mu pouze v rukou, se zvědavostí i s neutuchajícím zájmem ji bude otvírat a číst nebo ji přečte na jeden záťah. Nebude se mu ji chtít ani odkládat. Bude mít před sebou kriminalistický příběh odhalující touhu nacistů po českých cennostech vůbec, bude poznávat tajemství Štěchovického archivu, vášnivě a zarputilě hledání pokladů vytvořených ve vlastní fantazii hledajících mužů. Znovu si vybaví jména zarputilých a neúnavných pátráčů Josefa Mužíka a Helmuta Gaensela, zprvu vzbuzujících vážnost a jisté naděje, pak už jen plané sliby a falešný mýtus pokladů.

Hledání tajemství relikviáře svatého Maura bude pro každého čtenáře takovým dobrodružstvím jako neutuchající hledání ztracené archy. Představte si, že se pojednou dozvíte o tajemném pokladu veliké ceny, tedy, že někde v republice je, neví se ale kde, není známo, co je to, přitom se má tento vzácný poklad najít dříve, než přejde do majetku amerického občana jménem Douglas a než bude odvezen do ciziny bez naděje na návrat. A vy stojíte před úkolem v kruté krátké době asi čtyř dnů to záhadné tajemství odhalit a onen neznámý předmět zachránit pro českou kulturu. Doslova nejvýznamnější památka středověkého zlatnického umění je v ohrožení. Sledujete psychologické a taktické umění našich kriminalistů, promyšleně vystavěné vyptávání směřující k zachycení těch nejmenších stop.

Budete sledovat s kriminalistou majorem Františkem Maryškou příběh, nad kterým budete tajit dech. Přenesete se do roku 1984. Tehdy Američan Danny Douglas nabídl velkou sumu na československém zastupitelství ve Vídni za poklad, o němž ví a který je skryt v naší republice. Ukryt na neznámém místě! Pro nás ovšem, nikoli pro Douglase. Záhadné a tajemné vzbuzuje pozornost kriminalistů. Zbystřují pozornost proto, že tuší, že do naplnění smlouvy, kdy Douglas poklad odveze za dohodnutou cenu, zbývá jen několik dnů. V pozadí se zřejmě skrývá něco pohádkově velikého. Ponechávám čtenářově zvědavosti, aby zjistil, kterými cestami a cílenými utajovanými dotazy zjistili naši kriminalisté od Douglase přibližně kraj – západní Čechy a jak se dopídili záhady zámku Bečov nad Teplou. A podzemí jeho kaple.

Jedním dechem bude čtenář také pátrat po insigniích a archiváliích Univerzity Karlovy. Uloupených na konci války nacistickými profesory Německé univerzity. Karlovy německé univerzity, jak si nárokovali. Autor provede báda- vé zvědavce (nejsme pouze zvědaví, ale především zvědaví, chceme vědět a autor to skvěle uspokojuje) dobrodružnou cestou. Krádeže těchto cenností, především univerzitních žezel a archivních dokumentů české Univerzity Karlovy provedla především nacistická organizace Nadace Reinharda Heydricha a zarytí nacističtí profesori Heinz Zatschek, Beyer, Winter (zajímavé: posledně jmenovaný v komunistické NDR se stal opět vysokoškolským profesorem, hodně významným pro režim). Insigniáda (neustálé hledání insignií) vlastně pokračuje dodnes. Víme tedy, že úsilí najít se nevzdává naděje, zatím ovšem bez ký- ženého úspěchu.

Autor napíná pozornost zájemců o rozluštění hádanky něčím jiným než výsledkem, a to p r o c e s e m převozu dokumentů do Německa. Vše pokryto tajemně temně zločinným pláštěm příkrývajícím pašeráky. Však to také přímo kontraband byl. Konec války se blížil a nacisté ve stre- su chvátili. Bedny s loupeží měly být převezeny po že- leznici, vlak ovšem byl zničen bombardováním v Plzni, jiné teorie tvrdí, že je převezla zasilatelská firma Holan ve velkých stěhovacích autech. A že tedy nemohly podlehnout náletu.

Je to vše zastřeno matoucími informacemi o místech, kam bylo plánováno je v naprosté tajnosti uložit, aby nikdy nemohly být nalezeny: střídá se Kout na Šumavě, Klatovy, Domažlice, Lužany, Innsbruck, Vídeň. Detektivka jako Pes baskervillský. Myslím, že daleko děsivější. Vše v bloudivě matoucích mlhách a záhubných mokřadech. Autor se jimi bez bázně brodí a podrobuje čtenářovu pozornost pečlivě promyšleným prozkoumáváním každé, i když matoucí a nejisté stezky.

Také mise podplukovníka Vrečka byla zacílena na nalezení univerzitních pokladů (ovšem jen okrajově, jeho hlavní hledačská práce souvisela s jiným důležitým úkolem), nicméně ani po desítkách let neutuchajícího úsilí (od 1944) nemáme insignie doma a bůhví, kde jsou. Uvedené jméno pana plukovníka souvisí ovšem především s nalezením jiné velké středověké památky.

Masarykův lid

Autor pokračuje v napínání čtenářovy psychiky v další detektivce zaměřené na nalezení devíti deskových obrazů Mistra vyšebrodského a tzv. Závišova kříže (viz níže). A další kriminalistické pátrání následuje. Spisovatel vede čtenáře až ke generálu Eisenhowerovi a ke spolupráci s Američany. Vrečkovi byl přidělen americký důstojník zpravodajské služby poručík Horn a společně našli na zámku Banz někde u Bambergu 15 – 18 beden odvěčených z Prahy.

Měl odlišné cíle hledání, pátral po ukradených pokladech nedozírné a neodhadnutelné ceny: bylo to oněch zmíněných devět deskových obrazů Mistra vyšebrodského a tzv. Závišův kříž, jedna z nejcennějších zlatnických památek 13. století (patřil významnému šlechtici Záviši z Falkenštejna). Ponechám opět čtenáři, aby se dychtivě zúčastnil pátrání a metod, jimiž Vrečko pečtil své dvě velké mise vítězství. Jen jeho zásluhou byly zachráněny poklady nevyčísitelné hodnoty. Nic nezveličuji, čtenářův zájem a obdiv to potvrdí. Bude moci nakonec s naší kulturou zvolat veni, vidi, vici.

Co se insignií týká, nepřekročili jsme bludný balvan. Považuji za moudré uvést závěry autorovy:

1. Archiválie i insignie byly odvezeny z Prahy nákladními auty, nikoli vlakem, nebyly tedy zničeny při náletu na Plzeň.
2. Za jejich odcizením stáli především pracovníci Nadace Reinharda Heydricha, propojení s Německou (Karlovou) univerzitou, kteří usilovali o obnovení této tradice, tentokrát na německé půdě.
3. Jsou pravděpodobně ukryty někde v Bavorsku, přičemž generace strážců si symbolicky a možná i fakticky předávají klíče.
4. To vzhledem k významu výše uvedenou tezi podporuje do očí bijící nezáměr jak sudetoněmeckých organizací a institucí, tak oficiálních bavorských spolkových úřadů insignie a archiválie najít – a to vzhledem k významu, které tyto předměty mají i pro Němce z Čech a Moravy.

Jaromír Adlt

JAZYKOVÝ SLOUPEK

NAHODILOSTI A ZÁKONITOSTI V ODHALOVÁNÍ VÝZNAMU SLOV

Náš život s přirovnáním

Za černým oknem jako ohnivá saň letěly dozadu velké oranžové jiskry... v modrém soumraku, kdy se až k Antibskému mysu rozplývajícímu se na západě jako popelavý přízrak roztáhla jako prohnutý řetěz démantů nespočetná světla pobřeží... (Ivan Bunin, Heinrich, povídka).

Umění, a to vrcholné. Dokonalost vyjádření. Barevný obraz. Vystupňované vnímání skutečnosti.

Umělec stylu Bunina jsem vybral s jasně vyhraněným cílem: ukázat slovní názornost uchvacující svým stylem. Skutečnost jako obraz. Až omamně zalévány barvou text umělecké prózy.

U Bunina (ruský spisovatel, básník a dramatik, o němž K. Paustovskij prohlásil, že jeho jazyk jde od uměřené výstižnosti až k intonaci úžasné měkkosti, od lehkého kroku k rachotu hromu) hraje nezastupitelnou roli přirovnání, originální a tvořivě umělecké. Ono přibližuje skutečnost jako tvůrčí štetec malířův. Vábí a omamuje. Přitahuje ke sdělení.

Takové příklady rozhazují své obrazy v zájmu umělecké organizace díla.

Jako protiklad (opozitum) k Buninovi obohatím svůj text vyjádřením zaútočivším na mě z televizního pořadu. Také přirovnání: „chováš se jako svině“.

Druhé přirovnání bez jakékoliv originality, žádné umění, ale spíše silný účinek vyplývající z úmyslné hrubosti. Expresivní sdělení padající jako kámen na přirovnávanou osobu. Naprosto nic tvůrčího, originálního, překvapujícího, takový průměr použije někdy v rozhořlenosti, rozvrácenosti citů leckdo z nás v určité situaci. Významná je ovšem situace, kdy se to řekne. A za jakých okolností. A také komu.

Přirovnání mě přivábilo při četbě až podmanivé prózy. Přivedla mě k napsání tohoto článku. Druhé jsem přečk v a p e n ě vnímal v pořadu televize.

Zahloubal jsem se proto nad výskytem a častostí takových vyjádření. Stále mě něco ponoukalo k hlubšímu ponoru do studia toho jevu. A vyzvěděl jsem, že mnohá přirovnání jsou h o t o v á, lexikalizovaná, nemusíme si je tvořit, pokukují na nás za rohem. Někdy s něžným pohlazením, jindy se sukovitou holí, hrubostí, urážkou. Ale žijí mezi námi, docela robustně, syrově. A slouží nám bez nároků jako prostředek o p i s n ě h o v y j á d ř e n í.

A i naše řeč se tak stává expresivnější, navozující pohlazení, něžnost, podání ruky. Ruku v ruce ovšem jde i její zhrublost, až vulgarizace.

Co je vlastně na přirovnání obohacujícího a mimořádného? Co je jeho podstatou (čili „jak se to dělá?“). Takový kuchařský recept z jazykové stylistické kuchyně: vezmeme jednu představu (věc, člověk, předmět

Masarykův lid

– odborně komparandum – představa p ř i r o v n á v a n á) a za použití tzv. komparátoru j a k o j i s r o v n á m e s j i n o u (komparátum – představa p ř i r o v n á v a j í c í).

Čteme tedy: „J i s k r y letěly jako o h n í v á, p o - p e l a v á s a ň.“

Dva členy v přirovnání jsou zcela jasné: jiskry a saň. Spojeny slovem j a k o. Zdánlivě vše! Není to ale v š e. Žije tu ještě t ř e t í srovnávací znak (odborně tertium comparationis) spojující obě představy: tedy oranžové jiskry a ohnivou saň.

Co spojuje jiskry a saň? Tím spojujícím znakem (tertium comparationis) je neobvyklost, hrůznost, děs, vzrušení, asociace s děsivými postavami pohádek, nebezpečí.

Také l e x i k a l i z o v a n á přirovnání (často námi užívaná, hotová jak formálně, tak významově, netvoříme je, pouze přejímáme z bohaté! slovní zásoby) jsou takto tvořena.

Jistě vás napadne otázka, c o s e č e m u v takových průměrech přirovnává. Třeba člověk s e ch o v á jako prase. Co je spojuje, který je ten třetí srovnávací znak, ono tertium comparationis. Zkušenost říká: nevychovanost, ukoptěnost, rocháň se ve špíně, špinavost v jednání, v myšlení a ještě celá řada konotací. Cíl: urážka, hrubost, někdy pravda, jindy zamýšlená, úmyslně zraňující hrubost.

Osvětlil jsem tu tajemství přirovnání jako jeden z obohacujících způsobů o p i s n é h o (i obrazného) pojmenování. Nepokládám to za zbytečné, takové a ještě mnohé poklady jazyka nás až marnivě obdarovávají.

X X X

Nyní se už jen omezím na několik příkladů. Je zajímavé, které jsou druhé členy přirovnání: kdo a co se

k čemu přirovnává. Těch přirovnávajících představ je ohromující množství. Ztajené významy.

Samozřejmě, a to víte všichni, přirovnáváme ke z v í ř a t ů m: jako jelen v ř í j i (divokost při ř í j i, rychlost, žár), jako vůl (hloupost, tupost), medvěd (neohrabanost), podobně kočka (mrštnost, mazlivost, někdy vilnost), želva (pomalost), řval jako lev (hrůznost, hlasitost, zvýšená divokost křiku), nevinná jako anděl (nevinnost, čistota, někdy panenskost), jako slon v porcelánu (neohrabanost, nemrštnost, neohebnost), řve jako kráva (ohlušující projev, intenzita projevu), je na mě jako pes (hrubý, někdy vzteklý).

Jindy je druhý člen zastoupen p t á k y, pak zase h m y z e m (jako když do vrabců střelí, dámy štěbetaly jako husy, přilípl se na něj jako štěnice, leze jako šváb). Dále následují b á j n é b y t o s t i: víla, čert, ďábel, vodník, bůh (líbáš jako bůh).

Největší frekvenci mají v druhém členu k o n k r é t n í p ř e d m ě t y (sedět jako pecka, být jako štoudev, jako kadečka, jako tágo, jako palice, jako skála, jako hora, jako karafiát, jako broskev – o krásné dívce). Často p r o s t o r (žít jako v pekle, jako v ráji). Také ž i v l y (pálí to jako oheň), a t m o s f é r i c k é j e v y (jako hrom, jako blesk). Konkrétní předměty v druhém členu přirovnání tvoří asi 40 procent, zvířata asi 30, ostatní pak celkem 30 procent.

Přeji vám, milí čtenáři, abyste nemuseli často hodnotit záporně (ti kluci nahoře řvou jako koně), nebyli donuceni vyhrožovat (nesahej na to, nebo tě roztrhnu jako hada), nemuseli zesilovat význam (vždyť to jídlo je jako led, je tady jako v márnici).

Snad se mi podařilo obohatit vás štědrostí milé řeči mateřské házející vám voňavé kytice slovních obrazů nejen v plodech umělecké tvorby, ale v běžné komunikaci.

Jaromír Adlt

VZPOMÍNÁME

FRANTIŠEK KUPKA, MALÍŘ, GRAFIK A ILUSTRÁTOR (23. 9. 1871 – 21. 6. 1957)

V této rubrice zpravidla připomínáme životní výročí některého z našich spisovatelů, básníků a také politiků. Dnes učiníme výjimku a obrátíme pozornost k malíři Františku Kupkovi, protože v červnu uplynulo šedesát let, co v Puteaux u Paříže zemřel. Tento, dnes světově uznávaný, český malíř, grafik a ilustrátor pocházel z Opočna. Studoval na pražské výtvarné akademii u

Františka Sequense, pokračoval na akademii ve Vídni a od 1895 své výtvarné studium završil návštěvou výtvarných akademií v Paříži.

Od 1906 trvale žil ve Francii v Puteaux. Ve svém tvůrčím vývoji byl pod vlivem symbolismu i secese, přes fauvismus a futurismus dospěl k nfigurativní tvorbě a stal se průkopníkem abstraktního umění. Pokud se v sou-

Masarykův lid

časnosti jeho dílo objeví v některé ze známých aukčních síní, strhne na sebe pozornost nejen svou uměleckou kvalitou, ale i horentní částkou, za niž je v aukci prodáno.

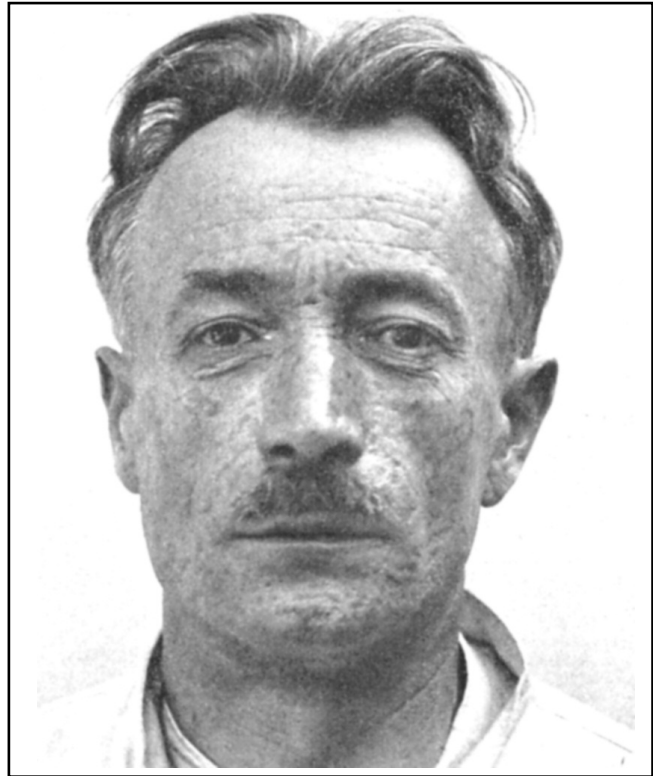
U nás po změně politického režimu se propagátorkou jeho díla stala mecenáška umění Meda Mládková, která se z exilu vrátila do vlasti a s ní přibyla i její sbírka děl Františka Kupky. Poznala jeho dílo i jeho samého před lety ve Francii jako studentka umění a fascinována jeho obrazy, začala je sbírat. S jeho tvorbou se lze seznámit v bývalých Sovových mlýnech, které Meda Mládková přebudovala na Muzeum Kampa.

V době, kdy se blíží 100. výročí vzniku Československé republiky a s tím jsou stále víc připomínány události první světové války a naši legionáři, je namístě zmínit i Františka Kupku. V Tomanově slovníku československých výtvarných umělců se dočteme: "R. 1914 vstoupil Kupka do sboru československých dobrovolníků a bojoval na Sommě za věc českou. Vržen nemocí do zázemí, byl předsedou politicky činné České kolonie v Paříži. S příchodem legionářů z Ruska je Kupka činný v utváření českých pluků ve Francii a odchází s nimi znova na bojiště jako štábní poručík a později kapitán. Po skončení první světové války vrací se zase do Puteaux u Paříže, kde vyučuje své žáky ve svém ateliéru a pokračuje ve svých pokusech malovat po svém bez tvarů, mimo přírodu." Způsob, jak Prokop Toman naznačil jeho vývoj k abstraktní malbě, odkrývá, že to byla cesta komplikovaná, myšlenkově propracovaná, v době vzniku nepochopená, takže musel dlouho čekat na uznání. Život mu ztěžovala i jeho složitá povaha, býval roztrpčený, mrzoutský a osamocенý.

Když se za války angažoval ve věci čs. legií, navrhoval stejnokroje, prapory, vyznamenání. Po válce krátce působil na čs. ministerstvu obrany. V roce 1922 byl jmenován profesorem akademie výtvarných umění v Praze. Ve Francii se stal důstojníkem řádu čestné legie. Dočkal se čestného členství spolků Mánes, Hollar, Umělecké besedy aj.

Období druhé světové války bylo pro něho velmi těžké, s obtížemi unikl gestapu, ale po osvobození Paříže se vzcho-

pil k další práci a obnovil styk s Prahou. Rozčarovalo ho však, že jeho pražská výstava (1946) nebyla doceněna, zdejší divák jeho převratnou tvorbu nechápal. Roztrpčen tím, rezignoval na myšlenku, že by v Čechách dožil.

I když na zahraničních výstavách (Paříž, New York) se dočkal odezvy, protože vývoj směřoval k nefigurativní malbě, přesto za jeho života význam jeho díla nebyl doceněn. Kupka však otevřel modernímu umění nové obzory. Dnes je právem považován za malíře světového významu.

Zora Dvořáková

Před 150 lety se narodil básník Petr Bezruč (15. 9. 1967–17. 2. 1958). Připomeňme si ho, trochu netradičně, epizodou z jeho života.

VELEZRÁDCE PETR BEZRUČ

Když byly v dvojčísle časopisu pařížských Čechů „L'Indépendance tchéque“, ze dne 1. června 1915, uveřejněny básně „Bratrům Osvoboditelům“ a „Jeho Veličenstvu caru Mikuláši II.“, málokdo tušil, že tyto verše málem přivedou na popraviště básníka Petra Bezruče. S ohledem na obsah obou těchto básní, v nichž neznámý autor, skrytý za iniciály P.B., oslavoval ruského cara a ruskou armádu jako osvoboditele Čechů od staleté nadvlády Habsburků, obdržel-

lo v polovině července 1915 policejní ředitelství ve Vídni od Válečného dohlédacího úřadu zprávu o jejich uveřejnění. Ačkoliv iniciály P. B. samy o sobě neříkaly nic bližšího o osobě autora, skutečnost, že v předchozím čísle časopisu „L'Indépendance tchéque“ byl uveřejněn životopis Petra Bezruče, logicky vedla k závěru, že autorem těchto básní nemůže být nikdo jiný než Petr Bezruč sám. Expozituře rakouské policie v Brně nedalo práci Bezruče najít, protože

Masarykův lid

věděla, že pracuje jako kontrolor na poštovním úřadě na brněnském nádraží, kam se pro něj také v sobotu 4. září vypravila. Tak se stalo to, čeho se samotářský básník již dlouho před válkou obával, že se mu jeho verše jednou nevyplatí.

Hned při prvním výsledku na policii popřel, že je autorem obou básní v „L'Indépendance tchéque“, ale tím pochopitelně podezření nevyvrátil. Ještě téhož dne byl dopraven do Vídně, kde se jeho případu ujal nadporučík auditor dr. Eduard von Zechmeister u c. k. divizního soudu pro zeměbranu ve Vídni a nadporučík auditor dr. Pavel Koretz z vídeňského vojenského státního zastupitelství. Teprve několik dní později, když se o Bezručově zatčení od přátel dozvěděli jeho příbuzní, požádali brněnského advokáta JUDr. Hynka Bulína, podle jehož vzpomínek byl tento příspěvek zpracován, aby převzal jeho obhajobu. Hned na počátku vyšetřování uložil dr. Zechmeister svému zapisovateli dr. Adolfu Herrmannovi, který uměl dobře česky, přeložit do němčiny obě básně z „L'Indépendance tchéque“, stejně jako všechny písemnosti, které byly zabaveny v Bezručově kanceláři. Dr. Herrmann vypracoval pro vyšetřujícího soudce pečlivě nejen všechny překlady, ale navíc i stručné a výstižné přehledy o literární činnosti i soukromém životě obviněného básníka. V jednom z nich dokonce vyložil, proč je podle jeho názoru slovy „markýz Gero“ míněn arcivévoda Bedřich, přičemž v této souvislosti byly dvě z Bezručových básní (Den Palackého a Škaredý zjev) zabaveny pro urážku člena císařského domu, který v nich byl podle názoru dr. Herrmanna skryt pod jménem jasný sir markýz Gero“.

Dnešníma očima viděná nevinná záležitost, spočívající v uveřejnění dvou básní s jiným politickým názorem, než který vyhovoval zájmům rakouského státu, nevyhlížela od počátku pro Bezruče příliš hezky. Byl obviněn podle tehdejší terminologie za „zločin přímého spolupůsobení při podniknutí velezrádném podle § 58. lit. c) trestního zákona“, na který tehdejší trestní zákon pamatoval trestem smrti. Ve Vídni byl Bezruč poprvé vyslýchán v pátek 17. září dopoledne, kdy se poprvé dozvěděl, proč je vlastně stíhán. I nadále trval na své nevině a opakoval, že ani jednu z těchto básní nepsal. Po výsledku byl odveden do cely, ve které strávil s výjimkou výsledků několik následujících měsíců. Cela, která mu byla určena jako příbytek pro budoucí měsíce byla studená a sychravé dny nastávajícího podzimu zvyšovaly její nevlídnost. V zimě se sem zamřížovanými okny bez skel sypal sněh a ani chudá vězeňská strava nedávala příliš důvodů k dobrým myšlenkám. Nelze se divit, že v tomto prostředí, kdy navíc dost povážlivě onemocněl, podléhal Bezruč depresím a malomyslnosti. O tom ostatně svědčí, že 26. září odeslal Petr Bezruč svému bratru ve Vídni svou poslední vůli, v níž mu sděloval: „Milý bratře Otoušku, nemusíš se nijak znepokojovat, ale je dobře, myslí-li se na všechno. Možná, že to vydržím, možná, že ne. Skoro pořád mne bolí hlava a mám horečku; chci Ti tedy ještě něco říci, pokud mám jasnou hlavu.“ V dopise bratra rovněž žádal aby vyřídil pozdrav celé řadě známých s tím, že některým odkázal své osobní věci.

Z hlediska vyšetřovací praxe je pochopitelné, že Bezručův dopis bratru odeslán nebyl. Obsahoval příliš

mnoho jmen a příliš mnoho adres, které nemohly zůstat neproověřeny. Je vlastně otázkou, proč jej Bezruč takto otevřeně napsal, protože mu mohlo být jasné, že mnohé adresáty svých pozdravů vystaví problémům a těžkostem s rakouskou policií. Snad se to dá vysvětlit jeho nemocí a psychickým stavem, ve kterém byl. Ostatně, byla to poslední vůle a loučení se životem a kdo z nás v tu chvíli vidí člověku do duše lépe než on sám? Dr. Zechmeister postupoval s logikou vyšetřujícího úředníka. Po přečtení obsahu tohoto dopisu mu bylo jasné, že bude pro Rakousko, stejně jako pro zdar vyšetřování přece jen lépe, když pozdravy, které v tomto dopise svým známým Bezruč posílal, vyřídí sám, přičemž úředně navštíví všechny uváděné Bezručovy přátele a známé. Dopis proto zabavil a podle osob v něm uvedených si sestavil okružní cestu z Vídně na Brno, Opavu, Branku, Hrabyn, Mor. a Slez. Ostravu, Staré Hamry, Gruň, Frýdek-Místek, Sviadnov, Přerov, Olomouc, Prostějov, Kostelec, Uher. Brod, Strání, Brno, Královo Pole, Ivančice a zpět do Vídně. Vydal se na ni dne 9. října 1915. Ještě předtím, než se na tuto cestu vydal, vyslýchal Zechmeister ještě dne 5. října Bezruče k jednotlivým osobám, k nimž se vypravoval.

Aby toho nebylo zrovna málo, podniklo vojenské státní zastupitelství vlastní kroky a dr. Koretz nařídil ve dnech 11.–13. října 1915 prohlídky u celé řady Bezručových přátel v Brně a v okolí. Po domovní prohlídce v Bezručově bytě a u jeho sester v Brně putoval do Vídně další balík písemností a knížek. I v okolí Opavy měli v těch dnech četníci plné ruce práce s výsledky a s prohlídkami u osob, které se stýkaly s Bezručem. Ale kořist z této veliké práce pro usvědčení Petra Bezruče nebyla žádná. Nebylo zjištěno nic, co by bylo ve spojení s básněmi otištěnými v „L'Indépendance tchéque“, a co by také jinak mohlo sloužit jako usvědčující materiál pro stíhání z velezrady.

V podstatě jediné co v rukou rakouské úřady kromě obou básní měly, byla výpověď Bezručova spolupracovníka Ignáce Kleina, který byl náměstkem ředitele poštovního úřadu na nádraží v Brně a který seděl v úřadě v téže místnosti jako Bezruč. Klein Bezruče ve své výpovědi na policejním ředitelství v Brně vylíčil jako radikálního Čecha a výstředního nacionalistu, schopného podle Kleinova názoru i nepřátelských činů. Dnes již těžko zjistíme, jaký mohl vzájemný vztah obou spolupracovníků být a proč. Jedno je však jasné, Klein Bezruče zřejmě v lásce příliš neměl. Podle jeho výpovědi mohl každý úředník vlakové pošty, Bezruče nevyjímaje, propašovat do zahraničí dopisy, které nešly listovní cenzurou. Podle Kleina tak Bezruč mohl učinit sám nebo s pomocí jednoho ze svých přátel, který byl přidělen vojenské cenzuře na poště na nádraží. Ani tento důkaz, obsahující řadu domněnek, ale nic určitého o nějakém konkrétním Bezručově protistátním jednání, však nebyl tím, co justice, jakkoliv zaujatá, potřebovala pro Bezručovo odsouzení. Přes vynaložené úsilí stále jak vyšetřující soudce, tak vojenské státní zastupitelství mohli pouze konstatovat, že dosavadním šetřením nemůže být prokázáno, že básně otištěné v L'Indépendance tchéque pocházejí od Bezruče, který je propašoval do ciziny, využije svého úředního postavení na brněnské nádražní poště.

Libor Nedorost
(dokončení příště)

ZE ŽIVOTA KLUBU MLADÝ HORÁKOVÉ

PAMÁTNÍK V ZTRACENCE

Možná jste postřehli, že v nadpise používám slovo „památník“ – v předchozích informacích v našem časopise to bylo slovo „pomník“. Obě slova jsou blízce příbuzná, netřeba vysvětlovat. Ale protože zapsaný název zamýšleného díla je Památník obětem totalit, jejichž symbolem je popravená dr. Milada Horáková, a takto názvu používáme pro všechny dokumenty (a že jich je!), použila jsem ho i zde.

Pro dotaz čtenáře, pro jaké „dokumenty“, vysvětluji:

Umístění uměleckého díla ve veřejném prostoru je stavební počin, a podléhá tudíž také stavebnímu zákonu! Těm, kteří něco stavěli, není třeba vysvětlovat, co kroků, krůčků (možná i úskoků!?) apod., musí stavebník vykonat, než vystoupí na poslední pomyslný schod, kde vztáhne ruku, aby do ní převzal souhlas příslušných úřadů, že je mu stavba povolena.

Myslím (a doufám), že už stojíme na tom pomyslném předposledním schodu nahoru.

Městský úřad Praha 2 (na jehož pozemku zahrada Ztracenka leží) podal žádost o stanovisko k umístění památníku na Magistrát hl. města Prahy na odbory: územního

rozvoje, ochrany prostředí, a Odbor památkové péče Magistrátu požádal o vydání závazného stanoviska k zamýšlené stavbě, neb pozemek se nachází v památkové rezervaci, památkové zóně, ochranném pásmu nemovité kulturní památky, nemovité národní kulturní památky, památkové rezervace, památkové zóny (cituji ze znění žádosti).

Nám jako investorovi teď připadá starost o finanční zabezpečení naší „stavby“.

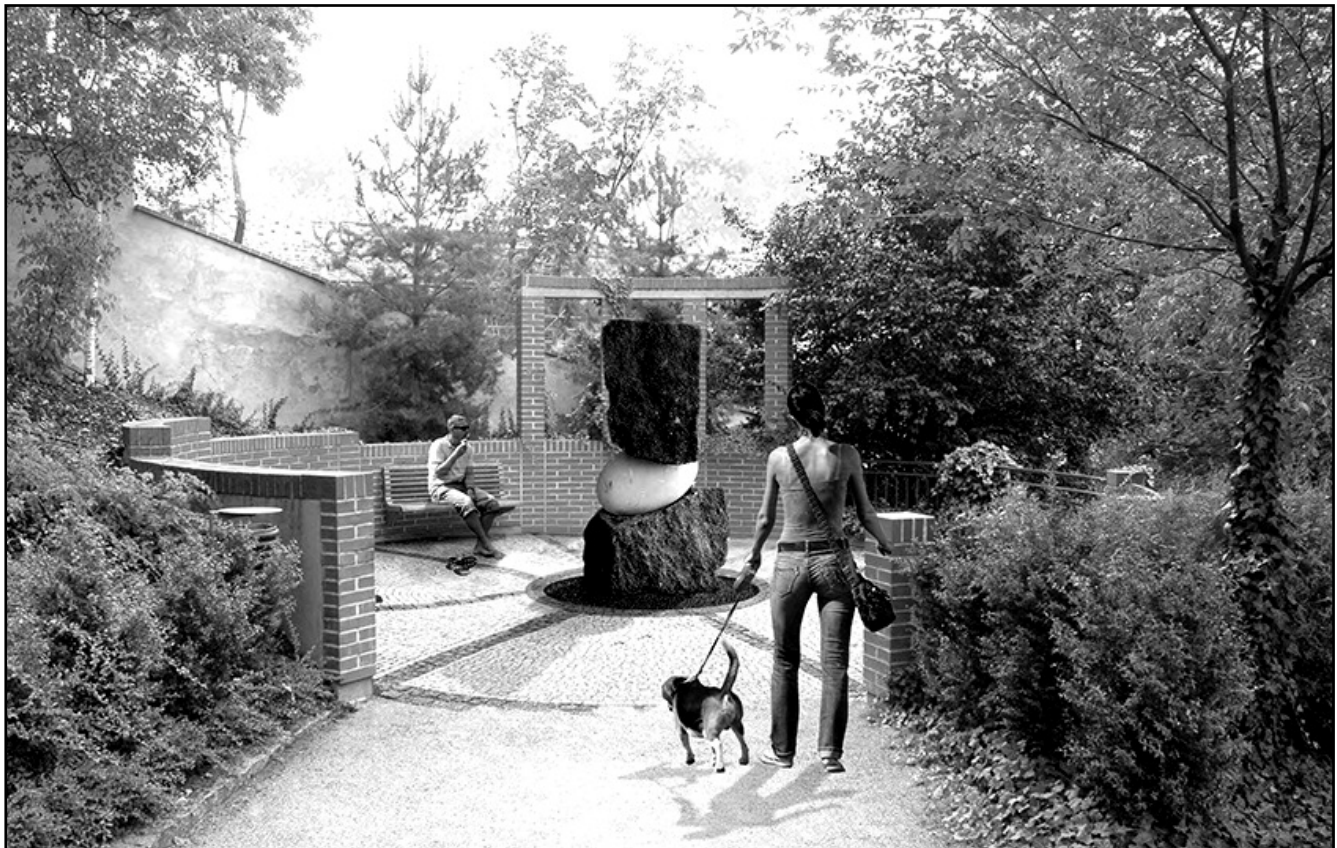
Všem přispěvatelům děkujeme, ale částka ještě není dostačující.

Neobracíme se jen na dárce, ale žádáme o prostředky i od institucí, které mají možnost ze svých fondů částky přidělit. Úspěšnost zatím není velká.

**(Opakujeme číslo účtu sbírkového konta:
3257614319/0800)**

Jitka Titzlová

Na obrázku představujeme vybraný soutěžní model (Laco Sorokáč, Ondřej Tuček) ve vizualizaci pro zahradu.

Masarykův lid**INFORMACE****VALNÁ SCHŮZE
KLUBU DR. MILADY HORÁKOVÉ, Z.S.**

se koná

**7. října 2017 v 10 hodin, v prostorách Gymnázia Milady Horákové
v ulici Na Planině č. 1393/ 13 v Praze 4 – Krč.**

Program:

- 1/ Zahájení
- 2/ Schválení programu schůze a zvolení mandátové a návrhové komise
- 3/ Zpráva o činnosti Klubu dr. Milady Horákové za uplynulé období
- 4/ Zpráva hospodáře
- 5/ Zprávy revizorů
- 6/ Diskuze
- 7/ Hlasování o návrzích a návrh usnesení valné schůze
- 8/ Závěr

(Ke gymnáziu jede autobus 124, 134 od stanice *metra Budějovická*,
výstupní stanice *Na Planině*)

**Výbor KMH sděluje svým členům a čtenářům Masarykova lidu,
že 9. května 2017 byla zrušena
pevná linka KMH a nové telefonní číslo mobilního telefonu je
797 726 233.**